

CHRISTIEN UNIE

MAGAZINE

Broeders in de strijd voor minderheden

Gert-Jan Segers in gesprek met Sinan Can

ZOMERSPECIAL

3 meesters in het zonnetje

Groeten uit...
De Gideonsbende van Leeuwarden.

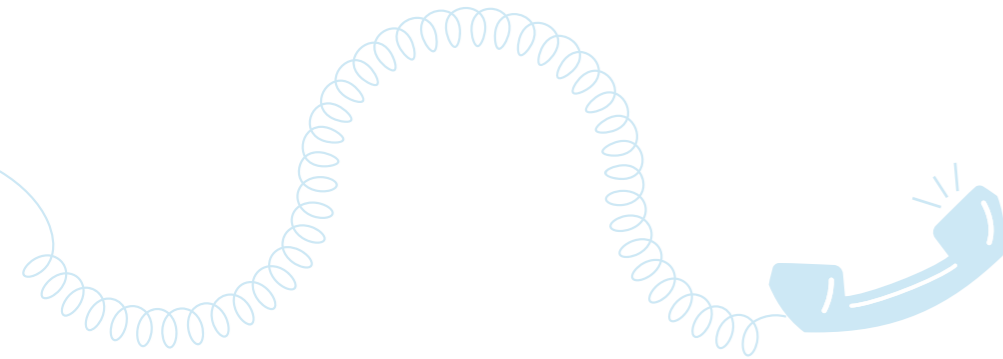

Carla bij Instock
De strijd tegen voedselverspilling.

Opwekking 2017
Fotoverslag

We staan er niet alleen voor

Sinds ik het huis uit ben, bel ik iedere zondagavond met mijn lieve moeder in Lisse. De laatste weken gaat het uiteraard ook weleens over de coalitieonderhandelingen.

Ze leeft intens mee en ik vind het belangrijk om ook haar indrukken en opvattingen te horen. Het meest bijzondere in die gesprekken is dat ze steeds weer vertelt over een vriendin of familielid die haar belde met de mededeling dat er zondags voor de onderhandelingen en voor ons als ChristenUnie-smaldeel is gebeden. Dat raakt me en bemoedigt me.

Carola en ik zitten aan de onderhandelingstafel met ons keihard werkende fractieteam achter ons. Wij doen met onze Gideonsbende hetzelfde werk als de grote fracties die aan tafel zitten. Maar in deze spannende periode heb ik meer dan ooit gemerkt dat om onze fractie heen nog zoveel meer mensen staan die

meeleven, een bemoedigende mail sturen, voor ons bidden.

Ooit zal ik nog eens in alle vrijheid kunnen terugblikken op het voorjaar en de zomer van 2017. En daar zitten dan momenten tussen waarop ik ook echt heb gemerkt dat we er niet alleen voor stonden. Mede dankzij u. En daarvoor kan ik u nu alvast uit de grond van mijn hart bedanken. Bij dezen!

GERT-JAN SEGERS
Voorzitter
Tweede Kamerfractie
ChristenUnie

@gertjansegers

TIP! VOLG GERT-JAN SEGERS OP FACEBOOK

Wilt u vaker updates ontvangen van de ChristenUnie?

Meld u dan aan voor de nieuwsbrief van Gert-Jan Segers www.christenunie.nl/nieuwsbrief

Volg Gert-Jan Segers op Facebook: www.facebook.com/gertjansegersCU

ChristenUnie
Geef geloof een stem

Inhoud

ChristenUnie magazine - Uitgave 10 Jaargang 2017

8. Gert-Jan Segers in gesprek met Sinan Can

12. Groeten uit Leeuwarden

22. Fotocollage Opwekking

24. Carla Dik bij Instock

28. Essay: Deeleconomie anno 2017

32. Fotoserie: Meesters

En verder o.a.:

- 4. Update over de formatie
- 6. Terugblik Verkiezingen

- 17. Nieuws uit het land
- 18. Update uit Brussel
- 21. Gastcolumn Henk Jan Kamsteeg

- 23. Agenda
- 38. Interview 'Voltooid leven'

UPDATE OVER DE FORMATIE

Na een aantal intensieve weken vol onderhandelingen, was het ook voor het formatieteam van de ChristenUnie tijd voor een welverdiende 'zomerbreak'.

Vanaf 9 augustus praten Gert-Jan Segers en Carola Schouten weer verder met de onderhandelaars van VVD, CDA en D66. In relatieve stilte, want over de kabinetsformatie komt maar mondjesmaat informatie naar buiten.

Maar wat weten we wél over deze (en eerdere) onderhandelingen?

Opmerking van de redactie:

Dit magazine is gedrukt in de periode dat de onderhandelingen vanwege de zomervakantie even stil lagen. Mogelijk is informatie daardoor achterhaald.

Op sommige onderwerpen zijn de inhoudelijke verschillen tussen de partijen die nu aan tafel zitten groot of zelfs héél groot.

De ChristenUnie heeft in aanloop naar de verkiezingen in maart duidelijk gemaakt waar de partij voor staat. Denk aan een rechtvaardig vluchtelingenbeleid, een goede omgang met de schepping, de vrijheid van onderwijs en bescherming van het leven. De idealen van de ChristenUnie vóór de verkiezingen, zijn natuurlijk dezelfde als ná de verkiezingen en kabinetsdeelname kan een mooie kans zijn om die idealen dichterbij te brengen.

Maar de gesprekken met vier verschillende partijen stellen de onderhandelaars ook voor lastige dilemma's. Er moeten fundamentele keuzes worden gemaakt, die direct invloed hebben op hoe ons land eruitziet. Pas aan het eind van de onderhandelingen blijkt of alle vier de partijen één akkoord kunnen sluiten over al die verschillende, belangrijke thema's.

De onderhandelingen tussen VVD, CDA, D66 en de ChristenUnie lopen nog niet zo lang als men wel eens lijkt te denken.

Voorafgaand aan de 'zomerbreak' zaten de partijen nog maar iets meer dan drie weken met elkaar aan tafel. Ter vergelijking: voordat deze vier partijen begonnen met hun gesprekken, waren er sinds de verkiezingen al honderd dagen verstreken. Inclusief twee mislukte onderhandelingspogingen van VVD, CDA, D66 en GroenLinks.

Foto: Wiebe Kiestra/HH

Naast Gert-Jan Segers als partijleider, heeft de ChristenUnie met Carola Schouten een door de wol geverfde onderhandelaar in huis.

Carola was als beleidsmedewerker van de Tweede Kamerfractie al op de achtergrond betrokken bij de onderhandelingen in 2007. Als Kamerlid deed ze de gesprekken over de akkoorden met Rutte-II. Samen met Arie Slob onderhandelde ze onder meer over pensioenen, de huren, de bijstand en de kinderbijslag. Daardoor kent ze de gesprekspartners van de andere partijen en hun onderhandelingstechnieken maar al te goed. Bij het sluiten van de akkoorden zat Carola voor een gedeelte met dezelfde mannen aan de onderhandelingstafel.

Het is de derde keer dat de ChristenUnie aan de onderhandelingstafel zit voor het vormen van een kabinet.

In 2003 zat de ChristenUnie samen met het CDA, de VVD en de SGP aan tafel bij de vorming van kabinet Balkenende-II. Maar omdat CDA en VVD er uiteindelijk voor kozen om de onderhandelingen verder te voeren met D66, kwamen de ChristenUnie en de SGP 'gewoon' in de oppositie terecht. Begin 2007 schoof de ChristenUnie echter opnieuw aan tafel aan, samen met het CDA en de PvdA. Dit leidde tot kabinet Balkenende-IV. In het kabinet zaten twee ministers en een staatssecretaris van de ChristenUnie, waaronder een minister voor Jeugd & Gezin. Het kabinet heeft drie jaar in deze samenstelling bestaan.

Na een periode van 'constructieve oppositie' - waarbij de ChristenUnie door het sluiten van akkoorden met kabinet Rutte-II veel resultaten haalde -, schoof de ChristenUnie op 23 juni dus voor de derde keer aan de formatietafel aan. Voor een partij met vijf zetels is dat uniek. Daarmee is de ChristenUnie voortdurend uitgesproken christelijk én politiek relevant.

Omdat vertrouwelijkheid tijdens de onderhandelingen belangrijk is, is het niet altijd mogelijk om openheid te geven in de mate waarin leden en andere betrokkenen dat van de ChristenUnie gewend zijn.

Toch proberen we iedereen ook in deze periode zo goed mogelijk op de hoogte te houden van belangrijke momenten rond de formatie. Houd daarvoor de website in de gaten, schrijf je in voor de nieuwsbrief van Gert-Jan Segers (christenunie.nl/nieuwsbrief) en volg de ChristenUnie en/of Gert-Jan Segers op Facebook en Twitter. Op de website beantwoorden we ook de meest gestelde vragen over de formatie. Kijk daarvoor op www.christenunie.nl/formatie

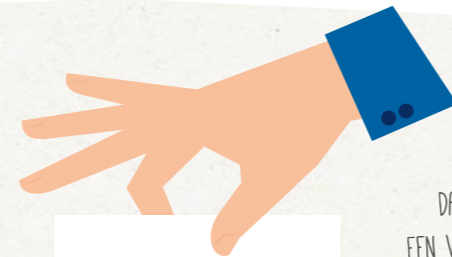
Foto's: Roel Rozenburg/HH [midden], Robin Utrecht/HH [rechts]

TERUGBLIK

TWEEDE KAMERVERKIEZINGEN 2017

WINST ↑

- In 373 gemeentes heeft de ChristenUnie in absolute stemmen gewonnen.
- De ChristenUnie heeft in 322 gemeentes procentueel gewonnen. Deze winstgemeentes bevinden zich met name in Utrecht, Zuid-Holland en Gelderland.
- Grote winst in steden als Amsterdam (3.707 extra stemmen) en Rotterdam (2.087 extra).
- In Bunschoten en Oldebroek was de ChristenUnie de grootste partij

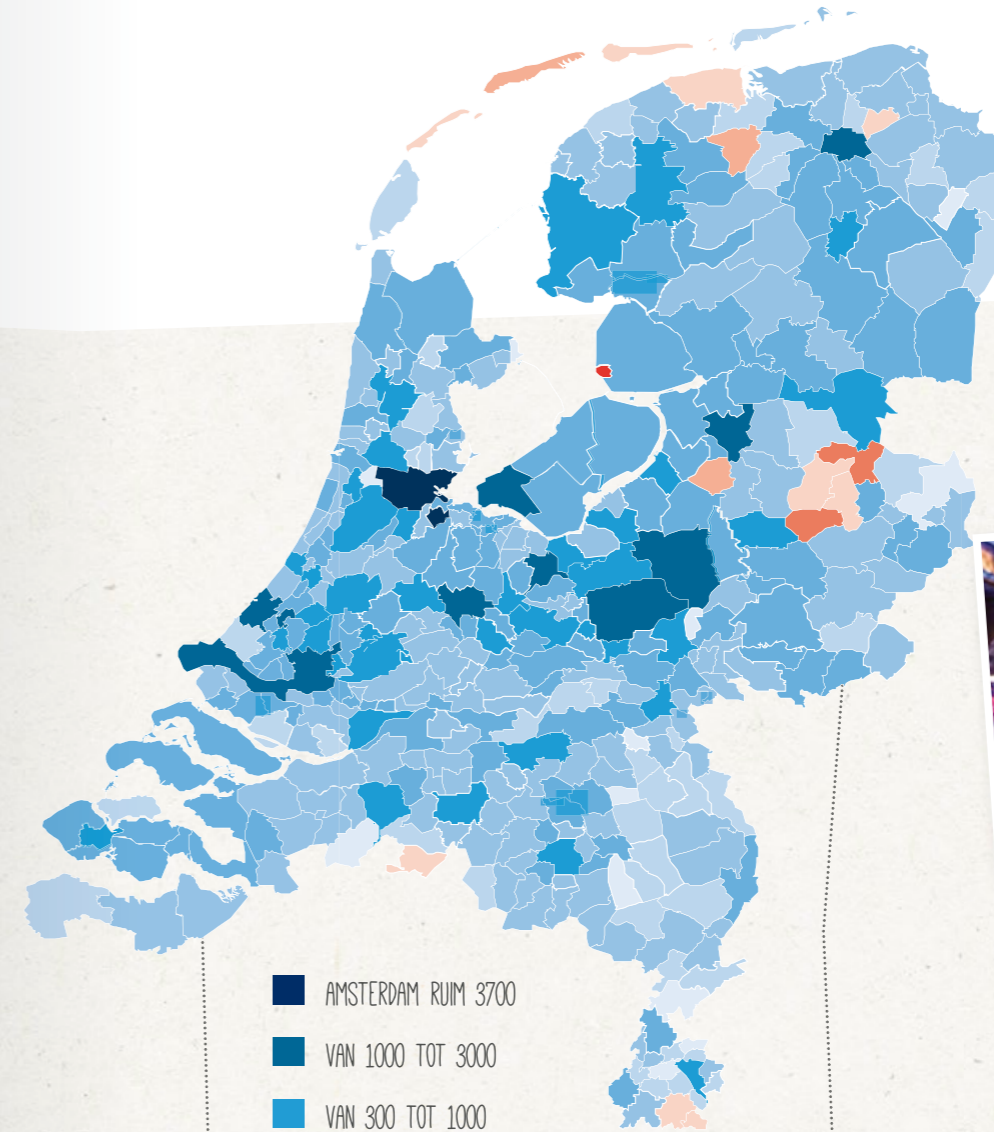
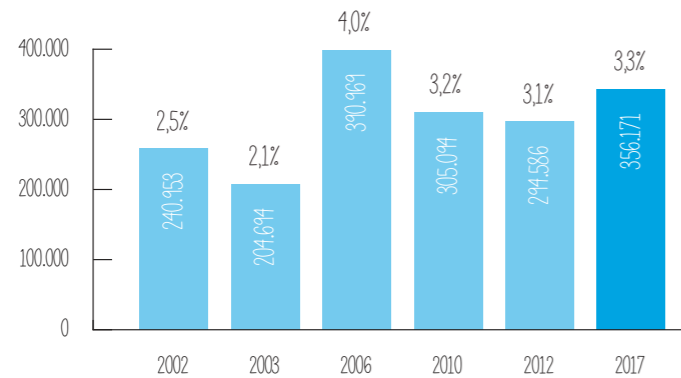

DAT IS BIJNA 7 KEER EEN VOL VOETBALSTADION MET CHRISTENUNIE-STEMMERS.

TOTAAL AANTAL STEMMEN

356.171

VERGELIJKING MET VOORGAANDE JAREN

- AMSTERDAM RIJN 3700
- VAN 1000 TOT 3000
- VAN 300 TOT 1000
- VAN 100 TOT 300
- VAN 30 TOT 100
- VAN 10 TOT 30
- VAN 0 TOT 10
- VAN -30 TOT 0
- VAN -100 TOT -30
- VAN -450 TOT -100

NETTO AANTAL STEMMEN
GEWONNEN / VERLOREN

VERLIES ↓

- De ChristenUnie heeft slechts in 15 gemeentes in absolute stemmen verloren.
- De ChristenUnie heeft in 63 gemeentes procentueel verloren.

Op 21 maart 2018 kunnen we weer naar de stembus:
Gemeenteraadsverkiezingen!
Uw lokale ChristenUnie is op dit moment waarschijnlijk druk bezig met de voorbereidingen. Wilt u misschien meehelpen? Alle hulp is welkom! Meld u bij uw lokale afdeling of zoek contact via het partijbureau (www.christenunie.nl/contact).

Broeders in de strijd voor minderheden

Gert-Jan Segers en onderzoeksjournalist en documentairemaker Sinan Can doen wat betreft dossierkennis van het Midden-Oosten niet voor elkaar onder. Een gesprek tussen twee onrechtbestrijders die elkaar hoog hebben zitten. “Aan het eind van jouw documentaire zat ik te huilen voor de tv.”

‘Zoiets raakt mij tot in het diepst van mijn ziel.’

Wie is Sinan Can?

Sinan Can is een Turks-Nederlandse onderzoeksjournalist werkzaam bij BNNVARA. Hij maakte onder andere de docuseries *Onze missie in Afghanistan* en *Bloedbroeders*.

De heren kennen elkaar al een tijdje en begroeten elkaar met een stevige *hug* in een Haags café halverwege juni. Als de koffie is besteld, vertelt de breedgeschouderde Sinan dat hij een tweeluik over IS maakt en daarvoor ook nog eens afreist naar de gevaarlijkste gebieden in Irak en Syrië. Gert-Jans mond valt langzaam open: “Gast, dat is met ware doodsverachting!” Sinan: “Tja, ik wil het hele verhaal vertellen, ontdekken waarom mensen zich bij IS aansluiten om een moordmachine te worden. Ze hanteren daar dezelfde tactiek als tijdens de Armeense genocide: mensen verdrijven en alle tastbare herinneringen vernietigen.”

Gert-Jan: “Waar komt jouw gedrevenheid eigenlijk vandaan?” Sinan: “Ik kom uit een progressief, soefistisch gezin. Het soefisme draait niet om dogma’s maar om intenties. Er zitten veel christelijke elementen in. Ik ben dus opgevoed met het idee dat onrecht bestrijden – wie het ook treft – belangrijk is.”

Gert-Jan, zou je soms niet hetzelfde werk als Sinan willen doen?

Gert-Jan: “Sterker: ik ben een jaar journalist geweest bij Radio1. Mijn vader gaf me de wijze les: journalist kun je altijd nog worden, ga eerst naar een universiteit. Nadat ik zeven jaar in Egypte had gewerkt voor de Gereformeerde Zendingsbond en één jaar in Amerika had gestudeerd, kon ik kiezen: beschrijf ik het spel, of speel ik het spel mee? Want als journalist moet je maar hopen dat de politiek jouw werk oppikt. Dat lijkt me frustrerend.”

Sinan: “Ik kan inderdaad problemen alleen maar aanstippen. Echte verandering begint bij de politiek. Daarom kan ik me voorstellen dat als de ChristenUnie in het kabinet komt, wat ik hoop, jullie een ministerie claimen

waar je echt het verschil kunt maken.” Gert-Jan: “Zowel politici als journalisten zijn nodig. Jouw verhalen heb ik nodig om mijn verhaal in de Kamer te vertellen. Ik heb nagedacht waarom jouw inzet voor minderheden mij zo raakt. Dat is omdat ik zie dat het in het Midden-Oosten en Turkije helemaal de verkeerde kant opgaat. Daar word ik somber van. Het gevaar is dat het vervolgens kan lijken alsof we steeds meer tegen Turken en moslims zijn, terwijl dat helemaal niet waar is. De advocaat van Asia Bibi, dat Pakistaanse christelijke meisje dat onschuldig in de dodencel zit, is moslim en werd vermoord door extremisten uit eigen gelederen. Jijzelf bent ook een lichtend voorbeeld en een prachtig mens, zoals je voor verzoening en recht gaat. Ik huil niet gauw, maar aan het eind van je documentaire *Bloedbroeders* over de Armeense genocide, waar een honderdjarige overlevende daarvan Sinan in de armen sluit bij wijze van verzoening, zat ik te huilen voor de tv. Zoiets raakt mij tot in het diepst van mijn ziel.”

Sinan: “Dank je. Normaal zou je zeggen dat mijn vriendschappen in de hoek

Wat is het soefisme?

Sinan: “Een verlichte, progressieve en humanistische tak van de islam. Centraal staat mensenliefde, zonder iets aan een ander op te leggen. Het is voor mij een mooie, spirituele kant van de islam, met vele kruisbestuivingen met andere religies.”

van de PvdA, GroenLinks en SP zouden liggen, maar ik heb net zo goed een connectie met jou. Je bent een gewetensvol mens en je morele kompas zit goed. We worden beiden geraakt door onrecht, medemenselijkheid en vergevingsgezindheid. Dat je 's morgens in de spiegel kijkt en niet denkt: weer een grijze haar, maar: ben ik humaan genoeg?'
Gert-Jan: "Alleen is het verschil tussen ons dat jij een veel hogere prijs betaalt. Ik loop veel minder risico. Ik kan vanuit een comfortabele positie zeggen hoe mensen zouden moeten handelen, terwijl jij in jouw gemeenschap gevaar loopt."

Welk gevaar?

Sinan: "Een deel van de Turkse gemeenschap kotst me uit. Erdogan-

aanhangers, mensen die boos worden omdat ik het woord genocide gebruik of excessen in de islam benoem. Ik word aan de lopende band bedreigd, maar heb besloten geen aangifte te doen. Ik gun het je niet dat ik voor jouw dreigement naar een politiebureau moet. Maar ik kijk wel over mijn schouder, ja. In Rotterdam stopt er geregeld een auto naast me van waaruit iemand roept dat ik een Armeense hond ben. Ook riepen drie jongens eens dat ik een Armeense advocaat was. Toen vroeg ik of ze dichterbij wilden komen, want ik wil oprecht met zulke mensen in gesprek, maar die cultuur van debat kennen ze niet. Alles gaat via dreigementen."

Is een ander verschil tussen jullie de bron waaruit jullie hoop putten?

Sinan: "Voor een deel, maar ook ik put uit mijn geloof, het soefisme, vanuit het idee: er zullen altijd slechte mensen én altijd gewetensvolle mensen zijn. De ene keer heet hij Oskar Schindler, de andere keer boer Achmed die in Oost-Turkije vijf Armeense kinderen redt."

Hoe zien jullie de toekomst in Nederland voor minderheden? Kunnen kinderen die nu worden geboren straks nog openlijk christen zijn?

Gert-Jan: "Vooralsnog is onze rechtsstaat heel sterk. In elke cultuur heb je groepen die zich breed willen maken, en de rechtsstaat corrigeert dat."
Sinan: "Dat denk ik ook. Ik kan me ergeren aan mensen die zeggen: ze nemen de boel over! We hebben het over een miljoen moslims – waarvan een deel niet eens religieus is – op zestien miljoen mensen. Wel

Wie was Oskar Schindler?

Oskar Schindler (1908 – 1974) was een Sudeten-Duitse industrieel die ruim 1.200 Joden wist te redden tijdens de Holocaust.

bemerk ik een zekere angst in de samenleving. In die zin is IS aardig in hun strategie geslaagd."

Gert-Jan: "Maar stel dat hier een grote aanslag gebeurt, is dat dan het einde van de rechtsstaat? Ik haal graag de Ierse politicus en filosoof Edmund Burke aan die zei: 'Het enige wat het kwaad nodig heeft om te overwinnen, is dat goede mensen niets doen'. We hebben dus dappere mensen nodig die opstaan en het kwaad weerspreken; geduldige activisten bij wie het vuur van binnen brandt. Wat dat betreft zijn er te weinig Sinans."

Sinan: "Misschien wel, we zijn in de minderheid. Mijn ouders zeggen vaak: 'Waarom moet jij dit nou weer doen?' Ik sprak laatst met een moskeebestuurder en zei: wat zou het goed zijn als wij eens – uit onszelf! – de straat opgaan en laten weten dat wij ons geloof niet laten kapen door gewetenloze schurken. Want wij zijn de slachtoffers doordat het ons imago schaadt. Hij reageerde dat zoiets moeilijk te organiseren is, waarop ik zei: 'Maar als er vanuit Ankara iets wordt gebruld, staan er zo duizenden mensen op straat.'
Gert-Jan: "De oplossing moet inderdaad van het midden komen. Zij moeten zeggen, liefst op het Malieveld: klaar nu, wij hebben niets

met dat hele jihadisme. Het jihadisme moet irrelevant worden gemaakt van binnenuit."

Sinan, hoe vind je dat de ChristenUnie het afgelopen verkiezingen heeft gedaan?

Sinan: "Goed! Het is een hele principiële partij die niet meegaat in populisme en vasthoudt aan eigen principes. Als dat slechts één zetel oplevert, zij dat zo, maar op den duur levert het altijd meer op. Het gaat opvallen, je wordt een stabiele factor in de politiek. Dat doet de ChristenUnie afgelopen jaren echt goed. Je wilt weten waar ik op heb gestemd? Op een linkse partij, maar niet op GroenLinks." Gert-Jan: "Waarom niet?" Sinan: "Iets te populistisch. Op een gegeven moment was ik wel klaar met dat langs die schouwburgen gaan, dat gehighfive. Bovendien vind ik ze wat te elitair. Ik wil best een Tesla rijden, maar die kan ik niet betalen. En biologisch eten –prima Jesse, maar dat krijgt een schoonmaker met vier kinderen die 1100 euro netto verdient niet voor elkaar. Als het geen seculiere linkse partij was geworden, had ik op Gert-Jan gestemd – op de persoon, haha! Maar mensen in mijn omgeving die twijfelden tussen CDA en ChristenUnie heb ik zeker geadviseerd voor de ChristenUnie te gaan."

Gert-Jan: "Zou jij zelf de politiek in willen? Dat zou ik wel mooi vinden."
Sinan: "Uiteindelijk wil ik dat wel, ja. Ik ben ook gevraagd door twee partijen – ik noem geen namen, maar die kun jij wel raden."

Tot slot: Sinan, heeft jouw opvallende tatoeage op je arm nog iets toe te voegen aan dit gesprek?

"Ik denk het wel, het zijn soefistische tekens. Er staat dat alleen het lichaam vergankelijk is, niet de ziel."
Gert-Jan: "Ik zou ooit met mijn dochter een Koptisch kruisje op de binnenkant van onze pols laten tatoeëren. Een ereteken: vroeger deden ze dat om gesneuvelde christenen te herkennen zodat zij apart begraven konden worden. Maar uiteindelijk durfde ik het niet. Over angst gesproken: ik snap wel dat jij niet bang bent voor bedreigingen, want je bent gezegend bent met een stevig postuur."

Sinan: "Ja, maar ik ben sowieso niet bang voor de dood – daar heb je weer dat religieuze. Het soefisme zegt: alles wat mooi is, is wederkerig."
Gert-Jan: "Ik ben ook niet bang voor de dood, al zie ik er niet naar uit. Mijn overtuiging helpt mij om m'n angsten te overwinnen. Angst voor een aanslag verliest het altijd van de wil om onze vrijheid te verdedigen." «

'Het jihadisme moet irrelevant worden gemaakt van binnenuit.'

Met Frits Rijpma als gids weet je zeker dat je de mooiste delen van Leeuwarden zult zien. Zijn fiets aan de hand, wijzend naar de mooie uitzichten en bijzondere gebouwen waar hij vaak het verhaal van weet.

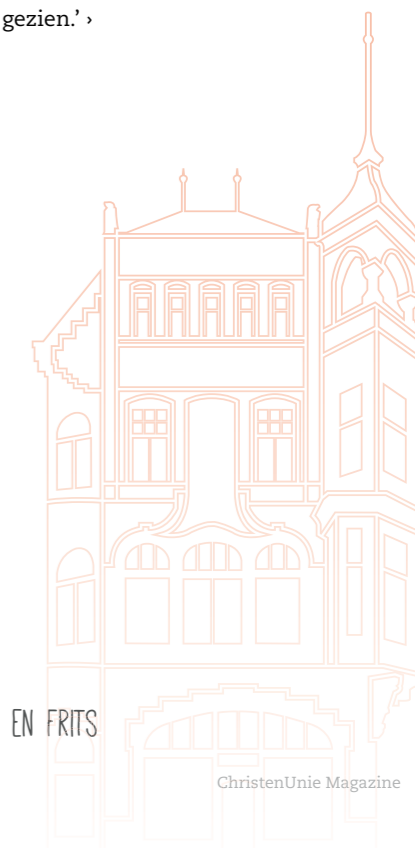
Je zou bijna denken dat Rijpma geboren en getogen Leeuwarder is, maar dat is niet waar. 'Ik ben een waldpykje (woudkipje, afkomstig uit het oosten van Friesland, red.) uit Augustinusga.' Collega Annemieke Hage daarentegen woont al haar hele leven in Leeuwarden. 'En toch heb ik pas sinds mijn aantreden in de politiek de donkere kant van Leeuwarden gezien.' ›

♥ GROETEN UIT LEEUWARDEN ♥

De Gideonsbende van Leeuwarden

ANNEMIEKE EN FRITS

Vragende partij

Het voelt soms erg afhankelijk. In Leeuwarden heeft de ChristenUnie 'maar' twee zetels. 'Als wij een initiatief of een motie willen indienen, dan hebben we altijd de steun van anderen nodig', zegt Rijpma. 'We zijn een vragende partij. Met z'n tweeën kunnen we niks.'

Toch ziet Annemieke Hage wel dat de ChristenUnie Leeuwarden bovenmatig invloed heeft. 'Wij hebben een hele sterke fractie en

een goede steunfractie. Daardoor krijgen we onder aan de streep heel veel voor elkaar. Ik verbaas me er soms over hoeveel we bereikt hebben, als een soort Gideonsbende met z'n tweeën.' Frits Rijpma vertelt dat de fractie veel investeert in een netwerk van organisaties en kerken. 'Toen er binnen drie dagen noodopvang voor tientallen asielzoekers geregeld moest worden, vroegen we de kerken om te helpen. Binnen een middag hadden we honderdvijftig vrijwilligers. Als kleine partij zoeken we altijd naar samenwerking.'

Gevecht tegen mensenhandel

Zo was daar het voorstel om de mensenhandel in Leeuwarden aan te pakken. Een onderwerp dat Rijpma na aan het hart ligt. 'Het gevecht tegen mensenhandel is de reden dat ik in de politiek ben gegaan.' Op initiatief van de ChristenUnie werden er in Leeuwarden strengere regels ingesteld dan die landelijk gelden. 'Alle partijen deden mee, maar dan wel met hun eigen motivatie. Uiteindelijk zetten ze allemaal hun handtekening eronder. Zo krijg je als kleine partij toch dingen voor elkaar. Dat hebben we overigens niet gevierd. We hebben tijdens het uitwerken van dat

wetsvoorstel zoveel ellende gezien dat er achteraf echt geen ruimte was voor trots.' De ChristenUnie-politici kunnen tegelijkertijd niet altijd radicaal gaan voor hun standpunten. 'We moeten altijd onderhandelen. Dan sta je opeens te verdedigen dat er eenentwintig koopzondagen moeten zijn in plaats van tweeënvijftig, terwijl je eigenlijk helemaal geen koopzondag wilt. Dat is voor onze achterban soms lastig te begrijpen. Maar als wij té radicaal zijn, dan bereiken we helemaal niets.'

Met beide benen in de ellende

Niet alleen met de andere politieke partijen, ook met de burger wordt verbinding gezocht. Hage: 'We hebben hier in Leeuwarden een bijzonder systeem van inspraak. Om de week is er een vergadering waarvoor ook burgers uitgenodigd zijn. Zij voorzien ons van informatie. Wij mogen op dat moment alleen vragen stellen, geen meningen geven.' 'Best lastig voor sommige politici', grinnikt Rijpma.

Annemieke Hage erkent dat het wel lastig is om écht verbinding met de burger te krijgen. 'We leven in een gemeente waarin relatief veel laagopgeleide mensen wonen. We zijn de stad met de meeste rokers en het minste aantal religieuzen. Er is heel veel armoede en er zijn probleemwijken. Dat zorgt ervoor dat wij ons altijd moeten aanpassen. Onze boodschap moet vooral praktisch zijn.'

De problematiek van Leeuwarden zorgt er wel voor dat de wereld voor Hage groter is geworden. Vroeger bleef je in je eigen wereldje. Nu staan we soms met beide benen in de ellende. Ik heb echt de andere kant van de gemeente Leeuwarden gezien: mensenhandel, armoede. We zien het van heel dichtbij. Rijpma herkent dat beeld, maar benadrukt ook dat

Annemieke Hage

Annemieke (42 jaar) is verloofd en heeft 3 kinderen van 7, 12 en 14. Ze is 6 jaar actief in de politiek. Haar levensmotto: *Koninklijk leven op de plaats waar je bent.*

'Het gevecht tegen mensenhandel is de reden dat ik in de politiek ben gegaan.'

Frits Rijpma

Frits (60 jaar) is getrouwd en heeft 3 getrouwde kinderen met elk 3 kinderen (dus 9 kleinkinderen). Hij is al 16 jaar actief in de politiek. Het levensmotto van Frits is: *Ora et Labora.*

Leeuwarden toch een trotse Friese hoofdstad blijft, juist vol prachtige kansen.

Geen kracht

Hage en Rijpma gebruiken allebei vaak het woord 'naasteliefde'. Frits Rijpma: 'Er wordt steeds gesproken over de eigen kracht van mensen, maar sommige mensen hebben geen kracht meer over. Een aantal initiatieven moet zorgen voor deze kwetsbare groepen. Zo deed de ChristenUnie mee met het 'Kindpakket'. Een nieuwe fiets, een schoolreisje, een verjaardagspakket. Voor de armste kinderen is het er. Ook voor mensen met een beperking zet de ChristenUnie in Leeuwarden zich in. Rijpma 'We zien dat het VN-verdrag voor mensen met een beperking in de praktijk echt werkt. En we zijn ook trots op de vervangende zorg die wij in de gemeente bieden om mantelzorgers te ontlasten.'

Constructief maar kritisch

Hage vertelt dat de ChristenUnie als kleine partij toch met respect behandeld wordt in de raad. 'Er is echt plek voor ons'. Dat wil niet zeggen dat er niet geknokt moet worden voor een overwinning. Rijpma laat het soms best even donderen. 'Ik geloof dat niet veel raadsleden heel stevig met mij in debat durven gaan. Ik ben wel een beetje de messentrekker van het Friese woud. Ik wil niet vechten om het gevecht aan te gaan, maar als het nodig is dan staan we er. We laten ons niet in de hoek zetten.' Hage ziet dat ook. 'We zijn altijd constructief, maar tegelijk ook echt kritisch.'

Aan de knoppen draaien

Dat het eigenlijk best lekker loopt binnen de raad zien de ChristenUnie-politici in de resultaten. Rijpma blikt terug op het verkiezingsprogramma. 'We hebben daarin een aantal speerpunten beschreven en die worden waar. De komende weken komt er nog een initiatief: duurzaam vervoer voor ouderen en mensen met een beperking. Daarmee zetten we ons in voor een groene samenleving met zorg voor mensen met een beperking en het terugdringen van de werkloosheid (voor meer info zie leeuwarden.christenunie.nl, red.). In 2018 zijn we Culturele Hoofdstad van Europa. De ChristenUnie was de doorslaggevende stem om hiermee door te gaan we zijn ongelooflijk trots op onze mooie stad met al deze drukte en (commerciële) kansen voor de deur. Zo maken we waar wat we de kiezer drie jaar geleden hebben beloofd. En dat is fijn, want in november zijn er al verkiezingen in verband met een herindelings van de gemeentes.'

Die verkiezingen zijn voor Annemieke Hage extra bijzonder, want daarna stopt zij als raadslid. 'Omdat mijn thuissituatie veranderd is, maar ook omdat ik wat anders wil. Ik ging de politiek in omdat ik iets wilde veranderen, met name in de zorg. Ik wilde heel graag aan de knoppen kunnen draaien, maar dat blijkt moeilijker dan ik dacht. We hebben veel bereikt, maar alles gaat wel traag. Ik vind het fijn om de raadsperiode goed af te sluiten, gezamenlijk de

verkiezingen vorm te geven en daarna ga ik op een andere plek hopelijk heel praktisch meters maken.'

Frits Rijpma blijft in de politiek knokken voor naasteliefde. 'Maar altijd: *Ora et Labora*, bid en werk. Wij voelen ons volledig afhankelijk van onze Heer en dat laten we ons nooit uit handen slaan. Wij zijn een partij met een open Bijbel en daarmee bereik je zelfs met z'n tweeën een heleboel.' «

HERINDELINGSVERKIEZINGEN?

Wat hebben Stiens, Wommels, Engelum, Luddeweer en Barnflair met elkaar gemeen? In november gaan zo'n 340.000 inwoners van 13 gemeenten naar de stembus om te worden samengevoegd tot vijf nieuwe grotere gemeenten. We spreken dan per 1 januari 2018 van de gemeenten 'Leeuwarden' (groter dan nu), 'Súdwest-Fryslân', 'Waadhoeke', 'Midden-Groningen' en 'Westerwolde'. In bijgaand artikel ziet u waar Frits Rijpma en Annemieke Hage zich in Leeuwarden voor inzetten. Na het zomerreces breekt voor veel kandidaten in het noorden dus een drukke tijd aan. Ondersteun hen met uw gebed, inzet en financiën als u in de gelegenheid bent.

Verras uw gezinsleden met een lidmaatschap!

Maak uw gezinsleden nu lid en kies één van deze unieke welkomstgeschenken*!

Cadeautip

Boek van Gert-Jan Segers: Hoop voor een verdeeld land

Op = op

CD van LEV: Morgen dans je weer

CD van Sela: Vreugde van mijn hart

Leren armbandje met metalen kruisje

* Zolang de voorraad strekt. De actie loopt tot 30 september 2017. Vanaf januari 2018 geldt het reguliere gezinslidmaatschapstarief van 25 euro per jaar.

Ga naar www.christenunie.nl/gezinsactie

cgmv vakorganisatie

'Met het juridische advies van CGMV durf ik het gesprek met mijn werkgever aan'

cgmv ook jouw stap vooruit?

Je loopbaan brengt je regelmatig bij kruispunten, waar het kiezen van de afslag zwaar weegt. Zaken die op je dagelijkse werk spelen, rondom je inkomen, juridische details van contracten, of als je een conflict hebt met je leidinggevende of je collega's. Maar ook je persoonlijke ontwikkeling kan ter discussie komen te staan, net als de positie van je werk in relatie tot je gezin en je geloof. CGMV is er altijd om je daarin ondersteuning en advies te geven.

Check je vraag - 30 min. juridisch advies voor €40,-

lid worden? NU 6 MAANDEN 1 euro PER MAAND

www.cgmw.nl/lidworden

Nieuws uit het land

1. Katwijk

Op initiatief van de ChristenUnie in **Katwijk** heeft de gemeenteraad een voorstel aangenomen om de 'Blijverslening' beschikbaar te stellen. Langer **zelfstandig thuis wonen** is een opgave voor de komende jaren, maar door de Blijverslening kunnen inwoners aanpassingen bekostigen om langer thuis te blijven wonen.

Meer info:
www.christenunie.nl/katwijk

2. Dronten

De fractie van de ChristenUnie in de gemeenteraad van **Dronten** wil de schoolgebouwen in de gemeente massaal gebruiken voor **zonnectoren**. Het college van Burgermeesters en wethouders gaat daarom de mogelijkheid onderzoeken.

Meer info:
www.christenunie.nl/dronten

3. Hardenberg

De ChristenUnie-fractie in **Hardenberg** vindt dat er méér rekening gehouden moet worden met hoogopgeleide **asielzoekers en statushouders**. 'Bij de arbeidstoeleiding moet goed gekeken worden naar het opleidingsniveau van de asielzoeker', aldus fractievoorzitter Wim Boersma. 'We mogen van onze nieuwe Hardenbergers ook iets verwachten. Integreren is: de normen, waarden en gebruiken van ons overnemen.'

Meer info:
www.christenunie.nl/hardenberg

4. Deventer

In **Deventer** is een verbod op het gebruik van kalk en krijt in de openbare ruimte. Een kind dat aan het **stoepkrijten** is, is dus in overtreding. De lokale ChristenUnie wil weten waarom deze regel is opgenomen en of er op wordt gehandhaafd. Fractievoorzitter Henrike Nijman vindt dat overbodige regels moeten worden geschrapt. Helemaal als ze het spelen van kinderen kunnen belemmeren.

Meer info:
www.christenunie.nl/deventer

5. Overijssel

De Provinciale Statenfractie van de ChristenUnie in **Overijssel** vindt dat de provincie meer moet doen om de **winkelleegstand** tegen te gaan. Volgens fractievoorzitter Jan Westert reageert het college van Gedeputeerde Staten te luchtig op het advies van de Sociaal Economische Raad (SER). Overijssel kampt namelijk met een aanzienlijke leegstand: van alle verkooppunten staat 8,4 procent leeg.

Meer info:
www.christenunie.nl/overijssel

Bekijk meer nieuws op: www.christenunie.nl/nieuws

PETER OVERHANDIGT MERIAM IBRAHIM EN HAAR MAN HET JAARRAPPORT VAN DE INTERGROEP

agentschappen uit Londen te verplaatsen naar het EP-gebouw in Straatsburg, zodat dat gebouw niet meer door het EP hoeft te worden gebruikt. Van Dalen: "Het EP kan dan permanent in Brussel blijven, driekwart van de EP-leden wil dat ook. Op die manier kan Europa 200 miljoen euro per jaar besparen!"

Daarnaast is Van Dalen uiterst bezorgd over de gevolgen die de Brexit op de visserij kan hebben. Het VK wil weer volledige zeggenschap krijgen over zijn deel van de Noordzee. "Er is een sterk sentiment onder de Britse vissers om andere vissers te weren. Dit zou dramatische gevolgen hebben voor de Nederlandse visserij, want die vissen ongeveer 65% van hun vangst op in de hele Noordzee." Van Dalen heeft de afgelopen maanden deze kwestie volop aangekaart bij de Nederlandse regering en in Europa.

Maar er pakken zich nog meer donkere wolken samen boven de visserij, want de Europese visserijministers willen dat de innovatieve puls-techniek beperkt blijft tot 5% van de vloot. "Ronduit beschamend. Innovatie is nuttig en nodig: de nieuwe pulstechniek spaart de zeebodem en geeft minder bijvangst. Nu is het Europees Parlement aan zet en daar zet ik alles op alles om deze innovatieve techniek permanent toegelaten te krijgen", aldus Van Dalen.

Meriam

Vervolging en discriminatie van religieuze minderheden nemen wereldwijd toe. Anders gezegd: godsdienstvrijheid neemt wereldwijd af. Van Dalen: "De vrijheid om je eigen geloof te beleven is een belangrijk mensenrecht. Dat recht moet verdedigd worden, nu meer dan ooit. Nog onlangs stelden diverse hulporganisaties in het Europees Parlement, dat praten over de situatie van christenen in het Midden-Oosten zinloos is. Het is tijd voor minder woorden, het is tijd voor actie!"

Van Dalen ziet soms wel daden die iets opleveren. "De Sudanese Meriam Ibrahim is door stille

Europese diplomatie uiteindelijk bevrijd uit haar ketenen in een gevangenis. Daarin zat ze omdat ze niet haar eigen geloof mocht beleven. Nu kan ze, woonachtig in Amerika, dat wel. Ik heb haar daar ontmoet en in Brussel, waar ze op 20 juni in het EP haar verhaal heeft verteld."

Dat heeft Meriam Ibrahim, in het bijzijn van haar man, gedaan op verzoek van de Intergroep Godsdienstvrijheid waarvan Peter van Dalen co-voorzitter is. "Gelukkig is het mogelijk om met andere Europarlementariërs van allerlei politieke kleuren op te komen voor vrijheid van godsdienst in de wereld. En er is zelfs steun gekomen uit de Europese Commissie, met de benoeming van de speciale EU-gezant voor godsdienstvrijheid, voormalig EU-commissaris Jan Figel uit Slowakije. De aandacht groeit, en de resultaten ook."

Helaas blijven er ook veel trieste verhalen, zoals van Asia Bibi. "Deze Pakistaanse wacht de doodstraf omdat ze ervan wordt beschuldigd de profeet Mohammed te hebben beledigd. Haar zaak zou voor het hoogste gerechtshof in Islamabad komen, maar is al diverse keren uitgesteld." Van Dalen gaat in het najaar naar Pakistan om wederom aan de zaak van Asia Bibi te werken. "Maar ik hoop dat ik niet naar Pakistan hoeft omdat zij dan is vrijgelaten. Dat moet toch mogelijk zijn, door rechtspraak en vooral door gebed?" «

TEAM EUROFRACHTIE

Macron, May en Meriam

"De nieuwe regering moet de Europese ontwikkelingen nauwgezet en alert volgen. Vooral rond thema's als de Brexit, de toekomst van Europa en godsdienstvrijheid in de wereld", zegt Europarlementariër Peter van Dalen in het Europees Parlement. Hij ziet 3 belangrijke M's.

Macron

In Frankrijk is Europa met de schrik vrij gekomen. De verkiezing van Macron als president van Frankrijk gaat hoogstwaarschijnlijk de EU een nieuwe push geven. In tegenstelling tot Le Pen wil Macron namelijk meer Europa. "Door de Brexit en de uitslag in Frankrijk kan Europa nog Europees worden.", of de tegenstellingen tussen pro- en anti-Europa nemen toe. De ChristenUnie gaat zich op een congres in september buigen over de richting van Europa. Wat is verstandig en wat niet?"

May

De Brexit en de onderhandelingen hierover halen steeds vaker de voorpagina's. "Europa begint wakker te worden, maar ook het Verenigd Koninkrijk, onder aanvoering van premier May", zegt Van Dalen. Allerlei voorstellen vliegen ons om de oren en ook Van Dalen doet een duit in het zakje. Hij heeft opgeroepen om twee EU-

EXODUS 2.0

“Breng Mijn zonen van ver en Mijn dochters van het einde der aarde” Jesaja 43:6

**EBENEZER
OPERATIE EXODUS**

Ebenezer Operatie Exodus werkt in meer dan 50 landen aan de profetische vervulling van Gods Woord: de terugkeer van Zijn volk uit alle landen!

Vraag ons gratis kwartaal blad aan:
info@ebenezer.nl // www.ebenezer.nl
NL42INGB00076200166

Ebenezer heeft sinds 1991 meer dan 160.000 Joodse mensen geholpen met hun alijah: hun terugkeer naar Israël!

Een plaag van geweld

De man die haar vasthield, verkrachtte en martelde, liep nog rustig rond in de straten van zijn dorp. Dat hij slaven hield, probeerde hij niet eens verborgen te houden. Sterker nog: trots vertelde hij iedereen die het maar horen wilde, hoe effectief hij zijn steenfabriek leidde...

Sheeba, het slachtoffer van de slaveneigenaar, kon geen kant op. Iedereen die probeerde te ontsnappen werd afgetuigd. Zoals haar man, die bij een ontsnappingspoging werd opgepakt, aan een boom werd vastgebonden en met een houten stok werd gemolesteerd. Sheeba moest toekijken en werd, toen haar man eenmaal bewusteloos was geslagen, door de eigenaar en zijn zoon verkracht.

Sheeba was een van de bijna 46 miljoen slaven die wereldwijd worden uitgebuit, mishandeld en misbruikt. Haar verhaal laat het gezicht van moderne slavernij zien. De bruutheid waar zij onder te lijden had, is helaas geen uitzondering. De verhalen van bevrijde slaven liegen er niet om. Van de een werden zijn handen afgehakt, de ander verloor haar kindje omdat zij ondanks dat zij hoogzwanger was, moest blijven doorwerken, en een derde zat jarenlang opgesloten op een hete zolder om daar twintig (!) uur per dag te werken aan de ritsen van ruzzakken. En zo kunnen we nog eindeloos doorgaan.

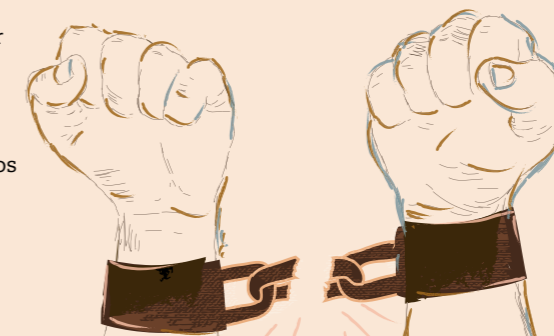
Slavernij. Mensenhandel. Gedwongen arbeid. De woorden dekken de lading niet. *Marteling* komt dichter in de buurt. En het gebeurt massaal. Omdat het kan. Omdat de slachtoffers arm zijn en geen mens om hen lijkt te geven. Ook zij niet die hen juist zouden moeten beschermen: politie, rechterlijke macht, politici.

Vraag de armsten wat hun grootste angst is, en het antwoord is niet een gebrek aan voedsel, geen toegang tot medische zorg of onderwijs, maar voor geweld. Een plaag van geweld die zich uit in onder andere slavernij, mensenhandel en misbruik van kinderen voor cyberseks.

Willen wij effectief positief verschil maken in de levens van de armsten in de wereld, zullen wij deze plaag van geweld moeten aanpakken. Of zoals Gary Haugen (oprichter van International Justice Mission) het in zijn TED

Talk stelt: “Elke conversatie over wereldwijde armoede die niet het probleem van geweld bespreekt, kan niet serieus worden genomen.” Of in andere woorden: ontwikkelingswerk vraagt (lees: schreeuwt!) om een nieuwe aanpak. Scholen en ziekenhuizen bouwen, geweldig. Waterputten slaan, fantastisch. Maar wat doen wij eraan om de armsten die hier gebruik van willen maken te beschermen?

IJM bevrijdt niet alleen slachtoffers van geweld, naast dat wij hen nazorg bieden en de daders ter verantwoording roepen in de rechtbank, veranderen wij samenlevingen door lokale autoriteiten te trainen om hun werk te doen: het beschermen van de armsten. Hiervoor is steun nodig vanuit de Nederlandse overheid. Politieke druk en financiële middelen. Er is gelukkig nog geld voor ontwikkelingssamenwerking. Laten we het alstublieft goed besteden.

HENK JAN KAMSTEEG
Manager Storytelling bij IJM. Onlangs kwam zijn nieuwste boek 'Een plaag van geweld' uit.

Opwekking 2017

Natuurlijk was de ChristenUnie ook present op het Opwekking festival. Geweldig dat zo veel mensen zijn langsgekomen! En we mochten meer dan 100 mensen verwelkomen als lid, daarmee ondersteunen ze het werk van onze politici en partij. Dank daarvoor!

DE STRIJD TEGEN VOEDSELVERSPLLING

VAN BAMMETJES BIER TOT WENTELTEEFJES VAN CROISSANTS

Jaarlijks gooien we met elkaar 700 miljoen kilo eetbaar voedsel weg. Daarom koken de drie Instock-restaurants die Nederland rijk is met producten die anders het bord niet hadden gehaald. Carla Dik nam de proef op de som. “Dit toetje is eigenlijk te mooi om op te eten.”

Aan het Buitenhof in Den Haag valt het Instock-restaurant direct op. Voor de deur staat een bakfiets waarmee dagelijks voedsel bij supermarkten wordt opgehaald. Ernaast een bord met *We rescue food* ('Wij redden voedsel').

Een rij van verschillende speciaalbiere vult de vensterbank. Carla is benieuwd wat bier met voedselverspilling te maken heeft. Manager Nina Graaff, zichtbaar trots op haar restaurant: “We hebben ons eigen Pieper Bier van onverkochte aardappels, Bammetjes Bier van gered brood en helemaal mooi: een triple van Strafwerk. De verkoper wilde dat weggooien omdat hij niet tevreden was met de schuimlaag. We willen vooral gedragsverandering bij bedrijven creëren, en dat lukt als ze zien dat wij een goede bestemming hebben voor de producten die zij willen weggooien. Zo heb ik eens honderd eieren meegekregen omdat er vier kapot bleken.

Ik heb die uit de doos gehaald en ben met de rest in de bakfiets – hobbeldebobbel – naar ons restaurant gefietst. Eigenlijk veranderen we met ons werk een compleet proces. Dat heeft tijd nodig, maar ik heb hoop. Eerst haalden we drie kratten brood per dag per supermarkt op, inmiddels nog maar één. Daar is dan – ten positieve – iets veranderd.”

Carla knikt instemmend. “Ik word daar helemaal blij van. In Den Haag moet je je soms door beleidsstukken heen worstelen, die op zichzelf niet meer zijn dan stapels papier, maar initiatieven als Instock maken zó concreet waar we het voor doen. Dat geeft me energie om te blijven strijden tegen voedselverspilling.”

Schadeclaims

We lopen naar binnen. Carla Dik is er vaker

geweest; ze weet hoe de restaurants te werk gaan. Haar strijd tegen voedselverspilling kreeg een extra impuls toen ze met een woongroep uit Nieuwegein ging ‘skippen’: weggegooid voedsel uit containers van supermarkten halen. “Ik verbaasde me over de hoeveelheid voedsel die we tegenkwamen: appeltaarten, pizza’s, snacks, pakjes sojadrink en veel verse groenten en fruit. Kennelijk is het financieel aantrekkelijker om dit weg te gooien, dan om het weg te geven. En dan zijn er de producenten die geen voedsel doneren, omdat ze bang zijn voor schadeclaims. Italië en Amerika hebben ‘de wet van de barmhartige Samaritaan’, die regelt dat partijen

die voedsel doneren niet aansprakelijk gesteld kunnen worden. Schadeclaims zijn in Nederland gelukkig geen issue en voedselbanken hebben zich hiervoor verzekerd, maar vermoedelijk is men nog steeds bang voor imagoschade.”

Het stoort Carla dat er in de hele voedselketen – van boer tot bord – voedsel wordt weggegooid. “Dat begint al direct nadat ze van het boerenland komen, als producten er niet mooi genoeg uitzien. Een organisatie als Kromkommer weet deze gekke groenten toch te vermarkten. En

waarom niet, want de smaak is prima. Instock is begonnen met trainees van Albert Heijn, toch?”

Nina: “Klopt, zij deden mee met ‘Het beste idee van Young Ahold’, en vier trainees hebben die wedstrijd gewonnen met het Instock-concept. Elke dag zagen ze dat er brood, groente en fruit onverkocht bleef, terwijl elders in de wereld mensen omkomen van de honger.”

Carla: “Het is een mooie stap van Albert Heijn, maar ook bij andere supermarkten is een omslag nodig. Toen ik met een ›

'EEN HOUDBAARHEIDS-DATUM VOOR RIJST SLAAT NERGENS OP'

topman van Albert Heijn sprak, vertelde hij eerlijk dat verspilling op twee manieren gebeurt: via de retourstromen, maar ook doordat consumenten te veel kopen. Toen ik na dat gesprek aan de lokale filiaalmanager vroeg wat hij aan voedselverspilling deed, zei hij: 'Niets, uiteindelijk moet het karretje zo vol mogelijk.'

'We moeten hier weg'

Nina wilde altijd al graag in de horeca werken, en als het even kon bij een bijzonder bedrijf. Dat bleek Instock. "Mijn collega's zijn allemaal geselecteerd op motivatie, niet op ervaring. Toen ik ontdekte dat iedereen hier met een missie werkt – mensen bewust maken van voedselverspilling – dacht ik: dit is mijn plek."

Carla: "Wat vind je het mooiste aan je werk?"

Nina: "Mensen overtuigen van de waarde van ons doel. Daar is alles op gericht, zelfs de teksten op de muur, zoals daar: *Wasted food never tasted so good* ('Weggegooid voedsel smaakte nog nooit zo lekker'). Het misverstand is dat mensen denken dat we met weggegooid

eten koken, maar we volgen strikt de voedselveiligheidsrichtlijnen. Zouden wij er niets mee doen, dan zou er biogas of veevoer van worden gemaakt."

Carla: "Wat was de mooiste reactie die je hebt gekregen?"

Nina: "Er kwam een stelletje lunchen. Ik zei: 'We hebben croissantjes die gisteren bij de Albert Heijn lagen, daar maken wij wentelteefjes van'. Ik zag het gezicht van die jongen vertrekken. Hij zei tegen z'n vriendin: 'Kom, we moeten hier weg! Ik eet geen brood van een dag oud'. Ik deed samen met een collega alles om hem over te halen, wat uiteindelijk lukte. Een beetje sceptisch ging hij zitten. Al snel was hij aangenaam verrast, bestelde zelfs nog wat extra's en ging uiteindelijk met een smile naar huis. Daar doen we het voor."

Weg met die houdbaarheidsdata

Nina nodigt ons uit in de keuken, waar de koks bezig zijn met het diner. Daar verzamelt de bediening elke werkdag stipt om half zes om precies te zien wat er die dag op het menu staat,

uitleg bij alle producten te krijgen en te proeven. Als de koks een kaviaar van aubergine maken, moet het personeel wel exact weten hoe dat zit. Vandaag krijgen bezoekers Hongaarse soep vooraf, als tussengerecht een terrine van makreel (of de vegetarische variant met tofu), een karbonade met pittige barbecuesaus en geroosterde groenten als hoofdgerecht en een heuse Arabische tompouce na. Carla krijgt het toetje voorgeschoteld. "Bijna te mooi om op te eten, dit ziet er heel goed uit!" Nina: "Dat moet ook, vinden we. Als er op het bord iets mislukt, eten wij dat zelf op. Gewone restaurants gooien het weg."

Carla: "De generatie van mijn ouders gooit nooit eten weg. Zij hebben de hongerwinter meegemaakt. Ikzelf kook zo afgestemd mogelijk en heb bewust een grote – natuurlijk wel zuinige – vriezer gekocht, zodat ik veel kan bewaren. En ik trap niet in die 'drie voor de prijs van twee'-acties van supermarkten; wat heb ik aan drie potten pindakaas?! Maar je kunt niet alleen de supermarkten de schuld geven. Het Voedingscentrum heeft onderzocht dat een boodschappenlijstje meenemen – en je daar uiteraard aan houden – uiteindelijk de beste manier is om verspilling tegen te gaan. Zolang consumenten van supermarkten blijven verwachten dat ze om negen uur 's avonds nog het meest verse brood hebben, blijven supermarkten te veel inkopen."

Nina: "Ja, en als ze dat niet doen, gaat de klant wel naar de concurrent. Ikzelf koop het liefst eten met een '35% korting'-sticker. Daarvan weet je zeker dat het de volgende dag wordt weggegooid. Ik deed alles al in tupperwarebakjes in de vriezer, maar sinds ik hier werk, ben ik nóg creatiever geworden. Ik heb

bijvoorbeeld keukengerei aangeschaft om *sous vide* te kunnen garen: vlees of groente stop je in een vacuümzak en dat leg je in een heetwaterbad. Zo wordt het heel geleidelijk gegaard, waardoor bijvoorbeeld vlees heel zacht wordt én je het langer kunt bewaren. Ook heb ik hier allerlei conserveringstechnieken geleerd, zoals inmaken. Dat is zó makkelijk! Je kookt gelijke delen water, suiker en azijn en giet dat op groenten die je over hebt. Dat stop je in een weckpot en kun je zo weken bewaren. En geraspte kaas beschimmelt snel, maar je kunt het prima invriezen want het ontdooit à la minute! Pepers kun je ook invriezen en eraf schaven wat je nodig hebt."

Carla zucht. "Ik zou eigenlijk van veel houdbaarheidsdata op verpakkingen af willen. Een houdbaarheidsdatum voor rijst is echt niet nodig. Op appels moet ook een datum, maar alleen als ze verpakt zijn, net als op per stuk

verpakte paprika's. Ik kan niet uitleggen waarom verpakte appels verplicht een houdbaarheidsdatum hebben en niet-verpakte appels niet. Mijn frustratie komt ook voort uit een stukje rechtvaardigheidsgevoel: boeren en tuinders werken met liefde en passie voor ons dagelijks voedsel, dat is niet bedoeld om weg te gooien."

Belastingvriendelijk doneren

Schrijnend genoeg krijgt de Voedselbank tegelijkertijd onvoldoende voedsel aangeboden om aan de vraag te voldoen, vertelt Carla. Er is in ons land dus genoeg eten, maar bij de verdeling gaat er iets grondig mis. Ook logistiek is het een uitdaging om het voedsel op de goede plek te krijgen. Bovendien is eten verbranden vaak nog goedkoper dan het terugbrengen in de menselijke voedselconsumptie. Carla: "Daarom heb ik in de Kamer geknokt om belastingvriendelijk doneren van voedsel

mogelijk te maken; dat is nu geregeld. Maar daarmee zijn we er nog niet. Toch, Nina? Wat moet er volgens jou nog meer gebeuren?" Nina: "Het zou mooi zijn als de overheid meer aandacht krijgt voor duurzaam inkopen en als jullie inderdaad de regelgeving omtrent houdbaarheidsdata aanpassen. Op onze producten staat al Ten Minste Heerlijk Tot, een statement met een knipoog. Daarnaast zouden we graag iedereen van het Binnenhof stimuleren om alleen nog bij sociale ondernemingen te lunchen en te vergaderen, zoals bij ons, want goed voorbeeld doet goed volgen! Zo kunnen we samen echt impact maken." «

7 EXTRA TIPS VOOR RESTJES

1. Berg je restjes direct op in de koelkast, vriezer of voorraadkast als je iets overhoudt.
2. Bedenk wat je ermee kan doen. Op de receptensite van het Voedingscentrum kun je één of meerdere restjes invullen. Zo vind je snel een nieuw recept, waar je restjes in kan verwerken.
3. Geef 'oud' brood een nieuw leven. Maak er een tosti van, een ovengerecht of eigengemaakte croutons. Vries brood dat je niet direct opeet in. Ontdooi alleen de boterhammen die je nodig hebt.
4. Verwerk overrijp fruit in een smoothie. Bijvoorbeeld een banaan in de blender met melk. Fruit kun je ook invriezen.
5. Beschadigde of minder verse groente kun je nog goed gebruiken in soep. Vries groenten in als je ze niet op

tijd op kunt eten. Dat doe je door ze kort te koken en in te vriezen. Verhit groente goed na het ontdooien, dat geldt zowel voor bereide als onbereide groente.

6. Heb je een grotere hoeveelheid vlees of vis gekocht? Vries dan het deel dat je niet direct opeet in. Vlees en vis blijven in de vriezer maanden goed. In de koelkast is een geopende verpakking vlees of vis maar 2 dagen goed. Dat geldt ook voor bereid(e) vlees en vis.
7. Gooi zuivel niet direct weg na het verstrijken van de 'Tenminste Houdbaar Tot'-datum. Ruik en proef een beetje om de kwaliteit te beoordelen. Schimmel op harde kaas kun je ruim wegsnijden, zodat je de rest nog kunt eten. Bij zachte kazen zoals brie is dit niet meer mogelijk. Kaas kun je invriezen.

Bron: www.voedingscentrum.nl/minderverspillen

De deeleconomie anno 2017

'HET GAAT OM GEVEN EN ONTVANGEN'

AUTEUR: MARTINE VONK

De 'deeleconomie' is de laatste jaren in een stroomversnelling geraakt. Het is hip en er wordt veel van verwacht. Hoe mooi is het dat je je eigen auto kunt verhuren als tijdelijke taxi en dat je via internet contact kunt leggen met iemand die je voor een vriendenprijsje Spaans wil leren?

Bij deze positieve beweging kunnen echter ook wat kanttekeningen worden geplaatst, zeker nu het zich zo snel ontwikkelt. In dit essay kijk ik naar de positieve en negatieve kanten van deze nieuwe economie en vertel over mijn eigen ervaringen in de 'Ecowijk' waarin ik woon.

In een deeleconomie laten mensen elkaar gebruik maken van hun onbenutte spullen en diensten, soms tegen betaling. Het gaat vaak om lokale activiteiten en mensen hebben in principe direct contact met elkaar, zonder dat er een grote organisatie tussen zit. 'Peer-to-peer' wordt dat ook wel genoemd.) Dit sociale

aspect, de interactie tussen mensen en het vergroten van netwerken, is één van de positieve effecten van de deeleconomie. Verder gaat het om een tijdelijke toegang tot de goederen of diensten, dus niet een permanente verkoop. En vaak is het ook goedkoper dan het gebruik maken van commerciële bedrijven.

De deeleconomie vindt inmiddels plaats in een heel breed scala aan domeinen, of het nu gaat om het uitlenen van specifieke gereedschappen, het koken van maaltijden, het delen van privéauto's, het samen opwekken van lokale energie of het toegankelijk maken van kunst.

ONZE ECOWIJK IN HOUTEN

Samen sterker

De argumenten om deel te nemen aan de deeleconomie zijn heel verschillend. Mensen slaan zelf de handen ineen omdat ze bijvoorbeeld goede ideeën hebben die niet op een andere manier gerealiseerd kunnen worden. Zo is bijvoorbeeld onze Ecowijk ontstaan. Een groep initiatiefnemers wilde graag energieneutrale woningen bouwen in Houten, waarbij ook een deel van de tuin en een buurthuis worden gedeeld. Inmiddels zijn de 36 koop- en sociale huurwoningen gebouwd voor een prijs die samenvalt met de gemiddelde prijs in onze gemeente. Een ander voorbeeld van samenwerkende burgers is het oprichten van coöperaties om samen duurzame energie op te wekken van de wind of de zon, denk bijvoorbeeld aan Vandebroon of de Windcentrale.

Voor sommige mensen biedt de deeleconomie een mooie kans om wat extra geld te verdienen. Door het verhuren van een kamer via platformen als Airbnb

'Samenleven met anderen schuurt je, je komt jezelf tegen, maar uiteindelijk maakt dat een mooier mens van je.'

of het verkopen van maaltijden via Thuisafgehaald. Anderen bieden aan om honden uit te laten via Petbnb, of om iemands huis schoon te maken via Helpling. Een derde reden is om contacten te leggen met anderen. Voorbeelden hiervan zijn de vele platforms die mensen werkplekken en overnachtingen aanbieden, zoals seats2meet, ConnectingFriends, Wimdu en vele andere. En een vierde aanleiding voor de deeleconomie is zorg voor het milieu: waarom alles zelf kopen als je iets niet vaak nodig hebt, en het ook kunt lenen? Dat heeft geleid tot initiatieven als Ruilen.nl, Hurenvanburen of share2use.

Onze eigen motivatie om deel te nemen aan de Ecowijk is dat wij op deze manier twee diepe wensen konden realiseren, wat ons alleen niet gelukt zou zijn: een duurzaam huis en een betrokken gemeenschap. Het duurzame huis heeft alles te maken met onze wens goed voor Gods schepping te zorgen. Wij wilden geen fossiele brandstoffen meer gebruiken en verwarmen ons huis nu met aardwarmte. We hebben driedubbelglas en goed geïsoleerde muren, waardoor de warmte (en 's zomers de koelte) goed wordt vastgehouden. De elektriciteit komt van de 16 zonnepanelen op ons dak. Ook is zoveel mogelijk gebruikgemaakt van duurzame materialen. Daarnaast hebben we een gezamenlijke tuin die we ecologisch hebben ingericht, dus met inheemse planten en bomen die vogels en insecten aantrekken. Het sociale aspect vindt ook zijn wortels in ons geloof. De meeste mensen gedijen goed in een zorgzame ›

Wilt u meer lezen over dit onderwerp? Lees dan het boekje *Genieten van Genoeg* van Martine Vonk.

gemeenschap, waarbij mensen oog voor elkaar hebben. Ook al is niet iedereen in de ecowijk christelijk, we delen wel degelijk de waarden om tijd met elkaar door te brengen en er voor elkaar te zijn als het nodig is. Samenleven met anderen schuurt je, je komt jezelf tegen, maar uiteindelijk maakt dat een mooier mens van je.

Gemengde resultaten

In het recent door het Rathenau Instituut uitgebrachte rapport 'Eerlijk delen' wordt de deeleconomie kritisch onder de loep genomen. Deze alternatieve economie maakt een stormachtige groei door: waar in 2013 slechts 6 procent van de Nederlanders participeerde in de deeleconomie, is dat percentage in 2016 gegroeid naar 23 procent. De losjes begonnen initiatieven groeien uit tot volwassen projecten en soms zelfs tot zeer commercieel gedreven organisaties zoals Airbnb.

LEES HIER HET RAPPORT:
WWW.CHRISTENUNIE.NL/EERLIJKDELEN

Dat roept allerlei vragen op. Moeten consumenten die hun huis verhuren eigenlijk aan bepaalde eisen voldoen? Is het gewenst dat er controle is op de voedselkwaliteit van maaltijdservices, wanneer deze grootschaliger worden? En wanneer ga je de grens over

van gemoedelijk bureniniatief naar een commerciële activiteit die je moet opgeven bij de Belastingdienst? Dat zijn precies de vragen die het Rathenau Instituut behandelt in het rapport. Het vraagt zich daarbij vooral af hoe publieke belangen kunnen worden gewaarborgd in de nieuwe deeleconomie. Is de bestaande wet- en regelgeving ook toepasbaar en handhaafbaar voor deze nieuwe initiatieven en platformen?

Ten eerste concludeert het dat de economische voordelen van de deelnetwerken groot zijn, immers, lenen of huren van een particulier is over het algemeen goedkoper dan huren of kopen van een bedrijf. Dat blijkt ook uit de cijfers. De opbrengsten zijn echter scheef verdeeld en blijken vooral ten goede te komen aan mensen met bezit én de platformen zoals Airbnb zelf. Om je huis te kunnen verhuren moet je wel voldoende ruimte bezitten. Hetzelfde geldt voor het verhuren van je auto, je decoupeerzaag of contrabas. Daarnaast vragen platformen vaak een bepaald bedrag voor het gebruik maken ervan. Wanneer een initiatief goed loopt, kan dit tot behoorlijk hoge opbrengsten leiden. De conclusie van het Rathenau Instituut is daarom dan ook dat de economische ongelijkheid juist kan toenemen bij verdere groei van de deelnetwerken.

De sociale effecten zijn volgens Rathenau onduidelijk. Aan de ene kant ontstaan er nieuwe contacten via de vele platforms, ontmoetingsplekken, maaltijdservices enzovoorts. Mensen ontmoeten onverwachte partners om mee samen te werken en netwerken waarbinnen ze hun kwaliteiten kunnen ontplooiën. Dat zijn positieve kanten van de deeleconomie.

Aan de andere kant blijkt dat op platforms ook sprake kan zijn van discriminatie. Een Amerikaans onderzoek liet zien dat mensen met een Afro-Amerikaanse voornaam 16 procent minder kans hadden om geaccepteerd te worden als huurder op een woningdeelplatform. Daarnaast is het ook de vraag wat de platforms met alle beschikbare data doen. De invloed van deze platforms kan ver reiken. Ook over de milieueffecten is het Rathenau Instituut niet onverdeeld positief. Ze is bang voor een 'rebound effect', wat betekent dat mensen het bespaarde geld vervolgens gewoon weer uitgeven aan andere consumptieve goederen. Het is ook de vraag of deelauto's ervoor zorgen dat er uiteindelijk ook auto's worden weggedaan, of dat het gewoon een

extra auto-mogelijkheid is naast de huidige auto, en daarmee wellicht de fiets vervangt. Dat is bijvoorbeeld ook de reden voor ons om nu niet mee te doen met de elektrische deelauto in onze Ecowijk. Wij hebben een auto die vrijwel iedere dag door mijn man wordt gebruikt voor zijn werk. Op woensdag heb ik de beschikking over de auto, mijn man gaat dan met het OV of de fiets naar zijn werk. Zouden we ons voor die dag inschrijven voor de deelauto, dan is de kans groot

'Het gaat om geven en ontvangen.'

dat mijn man op woensdag alsnog met een auto gaat. Daarom sparen we nu voor een eigen elektrische auto, die we overigens wel beschikbaar willen stellen om geleend te worden.

Rol van de overheid

Terecht stelt het Rathenau dat er een groot verschil is in de internetplatforms in de deeleconomie. Sommige streven heel bewust naar het klein houden van de netwerken en activiteiten, anderen streven een compleet ander systeem na, zoals taxidienst Uberpop met mobiliteit voor ogen heeft. Sommige netwerken sluiten aan bij bestaande regels en plannen, terwijl anderen deze juist uitdagen, zoals bijvoorbeeld Airbnb de concurrentie aangaat met hotels in Amsterdam.

Er is nog veel onduidelijk over rechten, plichten en verantwoordelijkheden. De meeste netwerken worden gedoogd. Ook zijn er netwerken die juist door de overheid worden gestimuleerd, zoals het Green Deal autodelen. Het Rathenau heeft een leidraad geschreven met twintig adviezen om de deeleconomie in goede banen te leiden, de positieve effecten te stimuleren en de negatieve effecten te beperken. Zeker wanneer platformen de neiging hebben een monopoliepositie te krijgen, is het de taak van de overheid om te voorkomen dat publieke waarden worden aangetast. Er is ook nog veel duidelijkheid nodig over de juridische status van de internetplatforms.

Geven en ontvangen

Gezien de breedte van de platforms die nu allemaal onder 'deeleconomie' vallen, blijft het zaak helder te houden wat daar nu precies onder valt. Airbnb valt bijvoorbeeld onder de deeleconomie, zolang er een aspect van delen blijft, zoals gezamenlijk ontbijt. Wanneer het gewoon een andere manier van je B&B verhuren is, is het onderdeel van de gangbare economie.

Mijn eigen ervaring met de deeleconomie is heel positief. Door alle kennis samen te voegen en andere kennis in te huren, hebben we in Houten een prachtige Ecowijk kunnen neerzetten. De gemeente heeft hierin ook op een stimulerende manier meegedacht en meegewerkt, wat de bouw mede mogelijk heeft gemaakt. En door de gedeelde kennis en gezamenlijke inkoop hebben we de prijs betaalbaar kunnen houden.

Nu we er wonen, hebben we een forum waarop regelmatig verzoekjes worden geplaatst om spullen te lenen of hulp te vragen voor vervoer of om iets te sjouwen. Daarnaast hebben we een gezamenlijke tuin en buurthuis, die we samen onderhouden en waar we van kunnen genieten. Omdat we geen schuttingen hebben kijken we uit over de gezamenlijke tuin én die van onze burens, wat het gevoel geeft een enorme tuin te hebben.

Als laatste biedt het project ook ruimte om oog te hebben voor elkaar. We hebben regelmatig een vergadering, omdat er de nodige dingen te beslissen zijn. Dat gaat echt niet altijd vanzelf, want we wonen met verschillende mensen bij elkaar met verschillende verwachtingen. Toch komen we er altijd uit, omdat het ons streven is dit project zo verder te ontwikkelen dat iedereen zich er thuis voelt.

Het gaat om geven en ontvangen. En dat zijn ook de kernbegrippen voor een deeleconomie. «

DR. MARTINE VONK
 Lector Ethiek en Technologie bij
 Saxion in Deventer/Enschede

Eppo Bruins: "In dit magazine zetten we drie meesters in het zonnetje. Nederland komt namelijk duizenden leraren in het basisonderwijs tekort. Het vak lijkt onaantrekkelijk, de werkdruk is hoog. Alleen hogere salarissen maakt het vak niet aantrekkelijker. Uit onderzoek blijkt: teams van gelijkgestemden met een gelijke blik op zaken, zijn minder sterk en minder creatief. Om sterke, aantrekkelijke scholen te vormen, is meer diversiteit nodig. Dus mannen en vrouwen op de werkvloer én in de directies. Niet omdat meesters beter zijn dan juffen - vrouwelijke leerkrachten staan écht wel hun mannetje. Maar omdat de samenleving pas compleet is met mannen én vrouwen."

CHRISTENUNIE
TWEDE KAMERLID
EPPU BRUINS

Sjoerd Venema (38) is een geduldige, humoristische meester van de combinatiegroep 7/8 op zijn school. Iedereen houdt van kennis overdragen, zegt Sjoerd, want op verjaardagen praat iedereen over een onderwerp waar 'ie iets mee heeft. "Ik mag dat voor mijn werk doen. Wat wil je nog meer?"

"Het mooie van het basisonderwijs? Dat je door de variatie in vakken die je geeft - natuuronderwijs, rekenen, aardrijkskunde, geschiedenis, gym - makkelijker een band krijgt met kinderen. Ik geniet van het overbrengen van kennis, vooral van wat je vervolgens van kinderen terugkrijgt. In groep 7 en 8 kun je bijvoorbeeld best diep ingaan op een bijbelvertelling en de vertaalslag maken naar nu. Deze week praatten we over het eerste gebod: heb geen andere goden voor Mijn aangezicht. Dan vind ik het prachtig mooi als een kind zelf met inzichten komt, bijvoorbeeld dat God eren alles met je tijdsbesteding te maken heeft."

Tekst: Wilfred Hermans, Foto: Anne Paul Roukema

Reflecteren

"Ik denk dat meesters net wat makkelijker aansluiting vinden bij jongens in de klas. Ik stoei met ze, en we voetballen elke week samen; als ik niet meedoe, zijn ze boos. En als een jongen een andere jongen een stevige duw geeft, zeg ik er niet altijd iets van. Ik leg ze zelf soms ook weleens op de grond, en zij mij. Zoiets heb ik een juf nog niet zien doen. Op een conferentie van 'Kerels voor de klas' waren twee kleutormeesters. Dat was nieuw voor mij, het komt niet vaak voor. Ik vind lesgeven op een basisschool beslist niet beter passen bij vrouwen dan bij mannen, maar ik snap wel dat veel mannen moeite hebben met de pabo, dat had ik ook. Het klinkt toch net iets minder cool om te zeggen dat je de pabo doet. De opleiding heeft het imago van een knip- en plakschool waar je veel op jezelf moet reflecteren. Mannen hebben voor dat reflecteren niet zo veel tijd nodig, denk ik weleens; dit ging fout, dan doe ik het de volgende keer anders, punt. Bij ons in het noorden ontwikkelt de pabo zich in een goede richting: studenten gaan twee dagen per week naar school en staan twee dagen voor de klas. Meesters kunnen gelijk praktisch aan de slag, huppakee. Veel leuker."

Details groot maken

"Toen ik net meester was, moest ik wennen aan alle indrukken en was ik nog niet zo zelfverzekerd als ik nu ben. Nu ben ik geduldig en ik gebruik graag humor. Dat gaat vanzelf, soms moet ik

mezelf er zelfs in remmen. Als meester maak je deel uit van het leven van kinderen; het is voor hen echt belangrijk wie hun meester of juf is. In een jaar tijd zie je kinderen groeien en kom je heel dicht bij elkaar. Dat merk ik bijvoorbeeld aan hoe wij samen over leven en dood kunnen praten. Daarvoor is het nodig dat je geïnteresseerd bent in je kinderen. Ik vraag na het weekend weleens: 'Heb je nog gesport?' En als ik weet dat iemand een museum heeft bezocht, vraag ik wat 'ie heeft gezien. Of: 'Welk cadeau heb je aan je broertje gegeven?' Zulke details maak ik groot, en zo probeer ik mijn waardering te laten blijken voor wie ze zijn. Als ik weet dat een kind even een goed gesprek kan gebruiken, ga ik tijdens het stillezen even naast dat kind zitten. Vaak komt er dan een heel verhaal. Daarnaast moet je het goede voorbeeld geven: als jij een kind afbrandt, moet je niet verwachten dat de kinderen het beter doen. Je kunt als man heel veel van jezelf en je eigen ideeën kwijt in het onderwijs. Ik ben bijvoorbeeld een natuurliefhebber. Daar kan ik in het natuuronderwijs veel in kwijt. 'Hebben jullie gezien dat de bladeren alweer aan de bomen komen?' Verder houd ik van sport, dus bij gymlessen kan ik me uitleven - net als bij het voetballen in de pauzes. Meestal val ik halverwege in, en uiteraard sluit ik me dan aan bij de partij die achter staat. Overigens hebben de jongens mij na een potje trefbal een keer de kleedkamer uitgegooid omdat ik de meiden had geholpen, haha!" «

"Het is voor een kind echt belangrijk wie de meester of juf is"

*'Als ze zelf niet overeind
komen, ben ik er'*

Daan Weststrate (30) is drie dagen meester van groep 7 en is daarnaast ChristenUnie-raadslid in Ede. Het maakt hem trots dat hij een blijvende impact kan hebben op levens van kinderen. "Bij een kussengevecht tijdens de Koningsspelen ga ik als meester echt wel die balk op."

"Twaalf jaar geleden mocht ik een jaar in Nicaragua leven. Als mensen me vragen wat ik daar heb gedaan, zeg ik: 'Niets, ik ben daar iemand geweest'. Die kinderen kenden mij helemaal niet, en toch vertrouwden ze me en trokken we samen op. Daar in de sloppenwijken heb ik voor het eerst ervaren dat je niets hoeft te doen om iemand te zijn. Dat is mijn missie geworden, en dat wilde ik na mijn reis graag doorgeven aan andere kinderen. Ik wil met ze optrekken, hen iets voorleven en tegelijkertijd geïnspireerd raken door die gasten zelf. Ik heb twintig pure wezentjes in m'n klas, prachtig. Dat ik die een jaar mag begeleiden is een

verantwoordelijke taak, maar ook een hele eer."

'Je kan het, ga door!'

"Ik denk dat ik een relaxte meester ben. Er valt met mij te onderhandelen en kinderen krijgen de ruimte om moppen te tappen, maar ze weten ook waar de grens ligt. Ik ben enerzijds een docent, anderzijds een coach. Van mij mogen ze op hun gezicht gaan, en als ze zelf niet overeind kunnen komen, ben ik er. Tegenwoordig ben ik trotser dan eerst op m'n vak, omdat ik steeds meer de relevantie van het onderwijs inzie. Het is gewoon gaaf dat je invloed kan uitoefenen op iemands ontwikkeling. Kinderen die in september onzeker bij mij binnenkwamen, lever ik straks een stuk zelfverzekerder weer af. Omdat je ze bevestiging geeft; je kan het wel, ga door! Dat heeft mij ook geholpen toen ik op de pabo zat en een stukje drama moest doen. Daar was ik onzeker over want ik had daar geen ervaring mee, maar mijn docent gaf me een achteraf groot compliment. Ik verklaarde hem voor gek, maar tegelijk vergeet ik het nooit meer. Zo iemand wil ik ook zijn voor de kinderen in mijn klas."

Nuchtere kerel

"Ik heb één jonge, mannelijke collega. Dat zouden er van mij best meer mogen zijn, al heb ik ook enkele vrouwelijke collega's die prima van wanten weten, haha! Ik denk niet dat het gebrek aan meesters kinderen schaadt, maar het hebben van een meester geeft wel iets extra's. Waar mijn vrouwelijke duo-collega sfeer goed aanvoelt en uitgebreid met leerlingen in gesprek gaat, ben ik de nuchtere kerel die soms zegt: hup, en nu door. Bij een kussengevecht tijdens de Koningsspelen ga ik als meester echt wel die balk op. Dan maak je iets los bij die jochies, ze hebben het er nóg over.

*'Ik ben enerzijds
docent, anderzijds coach'*

Soms pik ik de rauwdouwers er even uit en maak ik een grapje. Als Feyenoord-fan heb ik het een tijd lang zwaar te verduren gehad bij ze, nu kaats ik de bal terug. Ook ik hoor veel over werkdruk in het onderwijs. Dat klopt, al gaan mensen elkaar op een gegeven moment ook napraten. Ik denk dat je er zelf veel in kunt doen. Je kunt een oudere collega helpen met ICT-zaken als dat diegene negatieve energie kost, terwijl hij jou weer met iets anders kan helpen. En ja, in het onderwijs verdienen je geen topsalaris en ook ik zou best meer willen verdienen, maar maakt die honderd euro extra per maand nou echt het verschil?"

Kinderverkiezingen

"Ik probeer maatschappelijke ontwikkelingen in mijn lessen te integreren. Zo heb ik kinderverkiezingen georganiseerd, inclusief eigen partijen, lijsttrekkers, een stemhokje en debatten. De lokale tv-omroep ging op mijn uitnodiging in, wat voor ouders, leerlingen en mijzelf extra glans gaf. Kinderen leren zo dat politiek een manier is om maatschappelijk betrokken te zijn, en dat vind ik als politiek dier belangrijk. Inmiddels heb ik het op drie andere scholen ook gedaan, het is echt mijn ding geworden. Het was helemaal mooi dat ik later een jongen uit mijn klas op de raadtribune zag zitten. Toen diezelfde oud-leerling naar de eerste klas ging, appte hij me dat hij bij het Nationaal Jeugdparlement in de Tweede Kamer was. Waarschijnlijk is er toch een vuurtje aangewakkerd." «

“Ik wil kinderen laten ontdekken wat schoonheid is”

Ruud Hoepel (61) staat al veertig jaar voor de klas. Elke dag weer probeert hij een vonkje van het vuur dat in hemzelf brandt te laten overspringen op zijn kinderen. “Daar krijg je iets voor terug wat je in bedrijfsleven nooit zult krijgen: vertrouwen en liefde van kinderen.”

“Laatst zocht een oud-leerling uit de tijd dat ik les gaf in het speciaal onderwijs mij op. Hij wilde me graag vertellen hoe hij zich sinds mijn lessen had ontwikkeld. Na diverse vervolgopleidingen was hij uiteindelijk begeleider van jongens met een leerprobleem geworden. Hij zei: ‘U geloofde in mij en u zei dat ik fouten mocht maken. Dat had ik nog nooit gehoord’. Prachtig, toch?”

Verwondering doorgeven

“Ik ben een redelijk ouderwetse leraar die houdt van orde en gezag. Dat krijg je door een band met de kinderen te hebben. Laat ze merken: jullie mogen er zijn, en ik ben er voor jullie. Als je vertrouwen geeft, dan krijg je dat terug. Mijn groep 7 staat bekend als best moeilijk, maar ik durf te zeggen dat ik

sinds dag één een klik met ze heb. Ik heb altijd al liefde voor kinderen gehad. Ik wil op hen overbrengen wie God voor hen wil zijn en wat God liefhebben betekent, maar ook: hen laten ontdekken wat schoonheid is. Dat kan de schoonheid van de schepping zijn, maar ook een stukje geschiedenis of aardrijkskunde. Wat mijzelf raakt, wil ik graag doorgeven. Dat zijn andere dingen dan veertig jaar geleden; je moet blijven vernieuwen. Vakken als geschiedenis en aardrijkskunde bereid ik dagelijks voor, dan zoek ik iets wat me verwondert. Als de stof jou boeit, moet het gek gaan wil het de kinderen niet boeien. Dan springt er een vonk over, en dát is de kracht van het onderwijs.”

Fröbelen

“Mijns inziens is het basisonderwijs vervrouwelijkt sinds de kleuteropleiding voor vrouwen bij de pedagogische academie werd getrokken, waarna de opleiding pabo is gaan heten. Opeens moesten mannen stagelopen bij de kleuters. Fröbelen, boekenleggertjes maken. Dat spreekt ze niet aan.

Ik vind het mannentekort in het onderwijs jammer. In mijn tijd waren jongens in de meerderheid, nu is van mijn twintig collega's maar één man. Ik denk dat meesters toch anders zijn, zakelijker, minder meegaand. ‘Nu effe niet zeuren’. Als vertrouwenspersoon op school kom ik privéproblemen tegen, maar ik neem die kinderen bij wijze van spreken niet op schoot.”

Werkdruk

“Sommige collega's zijn tot 's avonds laat in de weer met schoolwerk, maar ik check 's avonds echt mijn werkmail niet. Vaak is sociale druk de oorzaak; als je andere collega's overuren ziet maken, denk je

dat het waarschijnlijk zo hoort. Maar we leggen onszelf vaak te veel op. Aan een schoolapp doe ik bijvoorbeeld niet mee; bovendien staat daar mijns inziens veel nonsens in – al kan dit ook met mijn leeftijd te maken hebben. We vergaderen meer dan vroeger en moeten meer vastleggen, maar er zijn ook positieve ontwikkelingen, zoals het digitale schoolbord. Je kunt je klas de hele wereld laten zien. Ik heb door de jaren heen zo veel veranderingen gezien die later weer werden teruggedraaid, dat ik nu zeg: het onderwijs zit vooral te wachten op een stukje stabiliteit. We moeten onszelf niet gek maken met allerlei veranderingen.”

Bezemsteel als stormram

“Een tijdje geleden sprak iemand me aan die 38 jaar geleden in mijn klas zat. ‘Ik zie u nog staan toen Den Briel werd ingenomen. U pakte een bezemsteel, gebruikte die als stormram en stormde op de deur af. Dat was ‘ie nooit vergeten. Een andere oud-leerling is naar aanleiding van mijn verhalen geschiedenis gaan studeren. Ik kan inderdaad beeldend vertellen, ja. Kinderen genieten daarvan. ‘Vandaag toch wel een verhaal, meester?’ Trucs? Die heb ik, ja! Een leerling had zijn schrift met een taalles ingeleverd, maar dat was zo aarts miserabel. Geklieder! De volgende ochtend gaf ik iedereen het schrift terug, behalve hem. Ik zei: ‘Ik ben er zo van geschrokken dat ik er vannacht niet van heb geslapen’. ‘Het was inderdaad niet zo netjes’, gaf hij toe. Ik scheurde de betreffende bladzij eruit, propte het samen, waste mijn handen en gooide de prop met een pincet in de prullenbak. Daar kon hij wel om lachen, en hij leerde ervan. Je moet natuurlijk wel weten bij wie je zoiets doet.” «

“Naar aanleiding van mijn verhalen studeert een oud-leerling nu geschiedenis”

Negatieve beeldvorming over laatste levensfase kan doodswens ouderen stimuleren

De tragiek achter de term ‘voltooid leven’

Ze spreken over zichzelf en andere ouderen in termen als ‘een lijk in bed’ of ‘een stuk oud vuil’. Wat leveren ze nog op? Voor wie of voor wat moeten ze nog ademen? Of het leven nog zin heeft? De vraag alleen al. ‘Natuurlijk niet!’, zeiden verschillende ouderen.

Wie niet langer productief, zelfstandig en participierend is, heeft voor de samenleving eigenlijk geen nut meer. Onderzoekster Els van Wijngaarden ontdekte dat dergelijke denkbeelden impact hadden op de stervenswens bij voltooid leven. Welk argument houden ouderen over om te willen blijven leven en zich van betekenis te voelen?

De gesprekken met 25 ouderen analyserend ontdekte Van Wijngaarden donkere metaforische lijnen in de opgetekende verhalen. Gedurende een aantal maanden sprak ze met mensen boven de zeventig die hun leven stilaan welletjes vonden. De interviews bundelde ze in het boek *Voltooid leven*, dat eind vorig jaar verscheen. ‘Het leven is een gevecht’, vertelden mensen haar. ‘Ik ben slachtoffer’, zeiden anderen. ‘Ouderdom is leegte en gevangenschap’, ‘ik voel me kinds’, ‘ik ga kapot’. Wat zegt dit soort beeldspraak?, vroeg Van Wijngaarden zich af. Kunnen ze in ouderdom niets waardigs meer ontdekken? Iets van schoonheid, door de sluier van aftakeling heen?

Moeite met aftakeling

De verhalen van levensmoede mensen in kranten en op tv versterken vervolgens opnieuw het beeld dat ouderdom vooral armoe is. En zo blijft de bal rollen.

ELS VAN WIJNGAARDEN

‘Er is geen quick fix, geen algemene remedie.’

In uw boek noemt u vijf geregeld terugkerende klachten van ouderen die in sommige gevallen leiden tot een doodswens. Eén ervan is eenzaamheid. Wat moeten overheid, hulpverleners en samenleving met die wetenschap doen?

“Het is heel schraal als iemand kiest voor de dood omdat hij verpietert. Maar hoe los je dat als samenleving op? Een buddy ernaast zetten? Nee, zo werkt het niet. Als iemand zegt dat hij dood wil, moet je niet reageren met: oké, dan gaan we eenzaamheid bestrijden. Het is zaak dat we zo iemand heel goed proberen te begrijpen. Hoe sterk is die wens? Speelt het vaak door zijn of haar hoofd? Wanneer vooral? Luisteren is de belangrijkste interventie die je kunt bieden. Niet om te willen reageren, maar om te willen begrijpen. We moeten niet gaan zitten betuttelen.”

Betuttelen?

“Daarmee doel ik op wat ik wel zingevingsdictatuur noem: als je maar genoeg aanreikt aan bezigheden, komt het wel goed. Zonder daarbij goed af te stemmen en iemand zelf niet volledig serieus te nemen. Soms ervaren mensen echt geen verbinding meer met het leven. Wie dat op zo’n moment probeert af te dwingen, gaat wat mij betreft voorbij aan het lijden van zo’n persoon. Ik vind zelf dat we moeten respecteren dat de koek bij sommige mensen op is. Anders gezegd: ik denk dat iemand dood moet mogen

Van Wijngaarden vraagt zich af wat die ontwikkeling op termijn met de positie van ouderen in onze maatschappij zal doen. “Velen van hen hebben al moeite met aftakeling en een groeiende afhankelijkheid, maar ze worden soms ook in dat idee bevestigd door hun omgeving. We moeten oppassen dat we door het recht op stervenshulpverlening te institutionaliseren, het stigma waar mensen aan lijden niet juist versterken. Kort door de bocht communiceren we misschien wel: we kunnen begrijpen dat u uw leven niet meer de moeite waard vindt. U mag het beëindigen, als u wilt.”

Bij lichamelijke klachten kan een arts meestal vrij duidelijk omschrijven wat er aan de hand is. Hoe zit dat bij mensen met een voltooidlevenwens? Kan een arts zo iemand feitelijk zeggen wat er speelt en wat de oplossing van het probleem is?

“Ik denk dat het vrijwel onmogelijk is, misschien wel vooral omdat de mensen die het betreft zelf in veel gevallen heel gemengde gevoelens en emoties hebben die voortdurend wisselen. Het ene moment willen ze bijvoorbeeld voor het leven vechten, het andere moment willen ze het liefst dood. Alle mensen die ik sprak, hadden een actieve doodswens. Maar tijdens de gesprekken zei de één: ‘ik fitness twee keer per dag een halfuur, want ik wil vitaal oud worden.’ En een ander: ‘ik wil graag een staaroperatie, zodat ik beter kan lezen.’ Ze vonden het kennelijk toch ook nog de moeite waard. Dat spanningsveld tussen ‘dood willen’ en ‘toch nog iets van het leven willen maken’ was telkens evident aanwezig. Daarom denk ik dat het voor artsen heel complex is om bij patiënten met een doodswens precies te duiden wat er met hen aan de hand is. Mensen voelen zich heen-en-weer geslingerd.”

willen. Ik sprak een man die al meerdere keren kanker had overleefd. Hij had zich er doorheen gevochten, maar dacht naderhand: waarom heb ik het in vredesnaam gedaan? Door alle medisch-technische mogelijkheden is het heel complex geworden. Hoe vullen we al die extra tijd die we dankzij de medische vooruitgang krijgen zinvol in?”

Sommige ouderen zoeken zingeving in maatschappelijk engagement, maar stuiten op een muur, zo blijkt uit uw onderzoek. Ze worden niet meer gevraagd of zelfs geweigerd.

“Ik sprak een oudere dame die aanbod Nederlandse les te geven aan Poolse vrouwen die in de kassen werkten bij haar in de buurt. Op basis van haar leeftijd werd ze afgewezen. ›

Els van Wijngaarden schreef over haar onderzoek het boek *Voltooid leven, over leven en willen sterven* (Atlas Contact, 2016). Kijk voor meer informatie op www.elsvanwijngaarden.com

‘De term ‘voltooid leven’ is naar mijn smaak daarom ook veel te rooskleurig; er gaat veel tragiek achter schuil.’

Dat is schrijnend. Ik denk dat we het normaler moeten vinden dat ouderen actief willen blijven, en dat we die betrokkenheid moeten stimuleren in plaats van afremmen. Vandaag had ik een gesprek met een meneer die ik eerder interviewde voor mijn onderzoek. Toentertijd wilde hij dood, hij zag er geen gat meer in. Nu vertelde hij dat sinds hij actief is in het vrijwilligerswerk, hij zijn leven een acht geeft en op goede dagen zelfs een tien. Maar ook hier geldt: je zult per persoon moeten kijken wat bij iemand past. Er is geen quick fix, geen algemene remedie.”

Op het moment dat mensen uit het leven willen stappen, wordt wel duidelijk hoe graag ze zelf de regie houden. Maar waarschijnlijk zijn ze er hun leven lang van uitgegaan dat ze zelf de touwtjes in handen hebben.

“Ik hoorde mensen zeggen: ‘ik ben m’n hele leven onafhankelijk geweest.’ Terwijl ik denk: we zijn ons hele leven afhankelijk. Op het moment dat je vuilnis moet worden opgehaald, ben je al afhankelijk. Het interessante is dat veel dingen niet als afhankelijk worden geduid. Waar mensen ten diepste bang voor zijn, ontdekte ik, is het moment van afhankelijkheid waarbij de wederkerigheid volledig wegvalt: ze kunnen een gunst niet meer met een wederdienst beantwoorden. Een man

vertelde mij bloedserius dat hij best door een verpleegster gewassen wilde worden, als hij haar vervolgens ook maar in bad mocht doen. Een andere vrouw zei: leuk hoor, ze hebben weer zo’n Zonnebloemreisje voor me geregeld, maar het enige wat ik mag doen is o-zo blij en dankbaar zijn. Mensen willen niet alleen ontvangen, maar ook geven.”

Hoe tragisch is het dat mensen denken alleen te mogen leven zolang ze zichzelf nuttig vinden?

“Ik vind dat behoorlijk tragisch. Zin in het leven gaat wat mij betreft niet alleen over nut, maar ook over van betekenis zijn. In mijn onderzoek ben ik veel mensen tegengekomen die zich tijdens hun leven met veel passie hebben ingezet voor de samenleving en uiteindelijk vastliepen. De term ‘voltooid leven’ is naar mijn smaak daarom ook veel te rooskleurig; er gaat veel tragiek achter schuil.”

Weinig bekend

Pikant detail in de hele discussie is dat er over de omvang van de groep ouderen die zijn leven voltooid acht en derhalve dood wil vrij weinig niet bekend is. Daar is simpelweg nog geen onderzoek naar gedaan. Wat we wél weten uit onderzoek van het VU Medisch Centrum, is dat van de Nederlanders boven de 55 jaar 3,4 procent ongeveer eens per week denkt:

van mij hoeft het niet meer. Daar zitten echter ook terminaal-zieke mensen en psychiatrische patiënten bij, geeft Van Wijngaarden aan.

Sommige mensen vinden dat er een voltooidlevenwet moet komen. Wat vindt u daarvan?

“Als mensen lijden – ook al gaat het om een kleine groep – is het te prijzen dat de zorgen serieus worden genomen. Maar ik denk wel dat er in de beeldvorming twee dingen door elkaar lopen, namelijk meningen en ervaringen. Iemand kan jou bijvoorbeeld naar je mening vragen: Wat vind jij eigenlijk van de voltooidlevenwet? Moet die er komen? Dan kun je ‘ja’ of ‘nee’ zeggen en je somt wat argumenten op. Maar het kan ook heel concreet worden: je moeder heeft een doodswens en daar word je als kind mee geconfronteerd. De vraag of die wet er moet komen, komt op zo’n moment voor veel mensen in een heel ander daglicht te staan. De groep mensen die progressief denkt over voltooid leven, is vrij groot. Gevraagd naar hun mening zeggen ze: ja, ik vind dat je autonoom moet kunnen beslissen over leven en dood. Maar dit betreft wel een als-dan-situatie: als ik in hoge mate afhankelijk word, dan wil ik dood. Heel treffend vond ik een telefoontje dat ik op een gegeven moment kreeg van een familielid wier moeder uit het leven was gestapt. Ze zei: ‘Ik ben altijd voor een grote mate van zelfbeschikking rond het levenseinde geweest, maar nu het om mijn moeder gaat, is het toch een hele andere zaak. Dit was veel te vroeg!’ Ik denk dat dit geval niet op zichzelf staat; het illustreert een kloof die er is tussen ‘iets vinden’ en ‘iets meemaken’.

In hoeverre voeren tegenstanders van een voltooidlevenwet een achterhoedegevecht?

“Wat ik heel opvallend vind, is dat een aantal gerenommeerde beroepsorganisaties mordicus tegen is. Artsenfederatie KNMG, die zich over het algemeen toch progressief op euthanasie profileert, noemde een dergelijke wet onwenselijk. Verpleegkundigen twijfelden sterk en schreven een afwijzend advies. Het Nederlands Instituut voor Psychologen, een organisatie van mensen die in hun werkveld heel dicht bij de problematiek zitten, verzette zich. Ook veel SCEN-artsen, medici die bij euthanasie wordt gevraagd hun oordeel te geven, zeggen: dit gaat een beetje te ver, zo bleek uit een onderzoek dat gedaan is in opdracht van de Commissie van Wijzen. En de Leidse hoogleraar politieke filosofie Paul Nieuwenburg maakte tijdens zijn oratie eerder dit jaar gehakt van het wetsvoorstel. De commissie onder leiding van D66-senator Paul Schnabel ten slotte heeft naar de juridische haalbaarheid gekeken en was unaniem tegen. Wat ik maar wil zeggen: je kunt de kritiek niet labelen als ‘een christelijk dingetje’. Daarmee doe je de zaak tekort.”

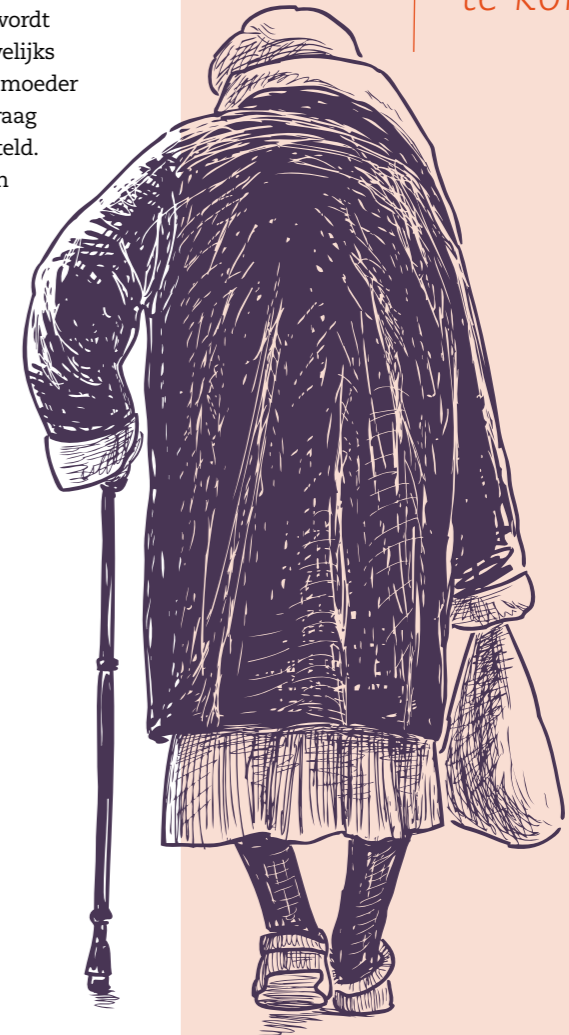
Wat is uw alternatief?

“Ik heb niet per se een alternatief. Maar ik zie wel dingen die beter kunnen. Ten eerste zou ik meer ruimte

willen voor die gevoelens van twijfel en onzekerheid die veel mensen met een doodswens ervaren. Als je die ruimte niet biedt, en te veel aanstuurt op een eenduidige keuze, loop je de kans dat mensen in een soort euthanasietunnel terechtkomen die op zeker ogenblik geen ruimte meer laat voor twijfel.

Een ander aspect ligt meer in de persoonlijke en familiale sfeer. Ik heb gemerkt dat de communicatie rondom gevallen van voltooid leven nogal eens stroef verloopt. Men trekt wel in alle openheid de agenda’s om de datum te prikken – niet te dicht bij de verjaardag van het kleinkind – maar het existentiële gesprek wordt in veel gevallen nauwelijks gevoerd. Waarom wil moeder eigenlijk dood? Die vraag werd heel weinig gesteld. En ik denk dat dat een groot gemis is, niet alleen voor de ouderen, maar ook voor de familie die achterblijft.” «

‘Je kunt de kritiek niet labelen als ‘een christelijk dingetje’. Daarmee doe je de zaak te kort.’

Corrie ten Boomhuis

Meer dan een museum

Toegang vrij

Rondleidingen:
 1 april - 1 november: 10.00 - 15.30 uur
 1 november - 1 april: 11.00 - 15.00 uur
 zondag/maandag/feestdagen gesloten

Barteljorisstraat 19, Haarlem
 Telefoon: 023 - 531 08 23
 E-mail: info@corrietenboom.com
 Internet: www.corrietenboom.com

JEMIMA

HELPT U MIJ KIND TE ZIJN?

STEUN ONS

Maak zo het leven van een kind met een (meervoudige) beperking mogelijk in een christelijk tehuis bij Bethlehem.

WWW.JEMIMA.NL

IBAN NL53 RABO 0367 5075 60

Agenda

29 september 2017
 Themacongres Europa

🏠 Kandelaarkerk, Amersfoort
 📄 www.christenunie.nl/themacongres-europa-2017

4 november 2017
 Wooncongres (WI)
 met o.a. Willeke de Jager, Carola Schouten en Adri Duivesteijn

📄 <http://wi.christenunie.nl/wonen>

25 november 2017
 36^e partijcongres

🏠 Hart van Holland, Nijkerk
 📄 www.christenunie.nl/congres

Hoe *lief* hebt ú de zondag?

Wij beschouwen de zondag als een rijke zegen. We zouden, uit eerbied voor Gods instellingen, de rustdagviering graag op alle terreinen van het leven in ere hersteld zien. Daarom zien wij het als onze taak en roeping om onze medemens te wijzen op het gebod van de Heere inzake de wekelijkse rustdag.

Word vandaag nog lid en geef zo blijk dat u de doelstelling van de vereniging onderschrijft en de zondagsrust en zondagsheiliging u alles waard is. Al vanaf 1 euro per jaar bent u lid van onze vereniging! U kunt zich opgeven via info@verenigingzondagsrust.nl of door te bellen naar (0317) 61 43 98. Ons kantoor is bereikbaar op werkdagen tussen 9.00 en 16.00 uur.

Fred. van de Paltshof 15 3911 LA Rhenen T. (0317) 61 43 98 F. (0317) 61 60 44 E. info@verenigingzondagsrust.nl IBAN NL98INGB0000878628

Groen – hét opinieblad voor christelijk-sociale politiek

Bestel vóór 25 augustus uw gratis exemplaar

📄 wi.christenunie.nl/groen

Met o.a.:
 Verslaafd aan de staat – interview met Paul Frissen | Hoop is hard werken – Jan van der Stoep | Tegen het cynisme, de utopie – Laurens Wijmenga

Colofon

Redactie

Jop Douma (hoofdredacteur),
 Floris Spronk (eindredacteur),
 Menno van Hulst, Tjitske Kuiper,
 – De Haan, Geert Jan Spijker.

Giften

De ChristenUnie steunen met uw gift?
 IBAN: NL55 RABO 0372 9300 18
 t.n.v. ChristenUnie te Amersfoort

Met medewerking van

Anne Paul Roukema
www.inhisimage.nl
 Wilfred Hermans
www.wilfredhermans.nl
 Jasper van den Bovenkamp
www.vakmaten.nl
 Joke Troost
www.preciouspeoplemedia.nl

Lidmaatschap

Het lidmaatschap valt samen met het kalenderjaar. Opzeggen kan alleen schriftelijk voor 30 november bij de ledenadministratie: ledenadministratie@christenunie.nl
 Alle mutaties worden door de ledenadministratie per e-mail of per post aan u bevestigd.

Concept, vormgeving en beeldbewerking

Redmatters
www.redmatters.com

NAW-gegevens

De ChristenUnie registreert NAW-gegevens van alle leden. Zorgvuldig geselecteerd derden mogen onze leden af en toe gerichte aanbiedingen doen. Vragen of bezwaar? Bel onze ledenadministratie.

Contact

Postbus 439,
 3800 AK Amersfoort
 Tel. 033 4226969
info@christenunie.nl

Papier

De ChristenUnie heeft voor haar magazine een bewuste keuze gemaakt wat betreft papier. De omslag en het binnenwerk zijn FSC gecertificeerd, dat wil zeggen dat het papier is vervaardigd uit hout dat komt uit verantwoord beheerd bos. Daarbij is bij de productie van het binnenwerk gebruikgemaakt van 60% recycled papier en 40% nieuwe vezels.

IBAN: NL55 RABO 0372 9300 18
www.christenunie.nl/contact

CBB

ChristenUnie magazine verschijnt in braille en audio bij het CBB.
 Tel. 0341 565 499

Druk

Boemerang DM

Advertenties

Theo Wijbenga (Media Advys)
 Tel. 0511 789 319
adverteren@christenunie.nl

Verras uw gezinsleden met een lidmaatschap!

Maak uw gezinsleden nu lid en kies één van deze unieke welkomstgeschenken*!

Cadeautip

Boek van
Gert-Jan Segers:

Hoop voor een
verdeeld land

Op = op

CD van LEV:
Morgen dans
je weer

CD van Sela:
Vreugde van
mijn hart

Leren armbandje
met metalen kruisje

* Zolang de voorraad strekt. De actie loopt tot 30 september 2017. Vanaf januari 2018 geldt het reguliere gezinslidmaatschaps tarief van 26 euro per jaar. Deze actie is alleen geldig voor wie minstens één jaar lid blijft.

Ga naar www.christenunie.nl/gezinsactie

“De ChristenUnie wil een partij zijn van christenen, voor iedereen. Met God, middenin de wereld. We zijn voortdurend op zoek naar wat het beste is voor alle mensen, dichtbij en ver weg. We maken ons sterk voor de toekomst van onze kinderen en de vrijheid om te geloven. We komen in actie tegen onrecht. We knokken voor wie vergeten dreigt te worden. Samen met u, steunen we hen. Maak nu ook uw gezinsleden ChristenUnie-lid en geef ons een extra steuntje in de rug.”

GERT-JAN SEGERS – VOORZITTER TWEDE KAMERFRACHTIE CHRISTENUNIE

ChristenUnie

+ Geef geloof een stem